

ACTIEF BURGERSCHAP!

Over heden en toekomst

Over burgerschap in Vlaanderen (en elders)	3
<i>Michèle Weiss</i>	
Democratie is tegenspraak	5
<i>Danny Wildemeersch en Joke Vandenabeele</i>	
Hedendaags vrijwilligersmanagement?	7
<i>Els Tijskens</i>	
Grotestadsbewoners en burgerschap.	12
<i>Trees Moll</i>	
Roepen in de woestijn.	14
<i>Sandra Trienekens</i>	
Sociaalartistiek praktijkvoorbeeld: 'Ambrosia's Tafel'	16
<i>Bart van Moerkerke</i>	
Burgerlijke ongehoorzaamheid.	18
<i>Drs. Tom De Mette, VUB</i>	
Onderzoek over de toegang tot 'digitaal burgerschap'	20
<i>Stefan Mertens KUL</i>	
Burgerschap of perspectief op de toekomst co-creëren.	22
<i>Jos Pauwels</i>	
"Cult-ecologie"?	24
<i>Kunstenaar Bart Dhaluin</i>	
Vrijwilligers maken het verschil!	26
<i>Joke Hofmans, VLEVA</i>	
Platform vrijwilligersjaar	28
Exit Sociumi	30
<i>Leo Ponteur</i>	
Hoe zou het nog zijn met....?	34
<i>Lucie Evers</i>	

In de vorige edities van Perspectief onderzocht Sociumi telkenmale de relatie tussen een specifiek maatschappelijk thema en actief burgerschap. Ditmaal brengen we dit (actief) burgerschap zelf onder het voetlicht. Aan de hand van een brede waaier aan visies, opvattingen en theorieën, schetsen we een eerste beeld van de dynamiek die schuil gaat achter het begrip en de houding 'actief burgerschap' en van de continue evolutie die actief burgerschap ondergaat.

Elke burger is met zijn eigen burgerschapsidentiteit en – deugd een hoofdrolspeler én een drijvende kracht in de dynamiek waaraan actief burgerschap onderworpen is. Maar, elke burger is ook onlosmakelijk verbonden met de samenleving waarin hij of zij leeft en functioneert, waaruit hij betekenis haalt en waaraan hij vorm en richting wil geven. Het is dan ook een vanzelfsprekende en intrigerende vraag hoe de samenleving met al haar wervelende, steeds evoluerende bewegingen zich verhoudt tegenover de burger en actief burgerschap.

We worden dan ook voortdurend uitgedaagd om nieuwe wegen in te slaan, nieuwe concepten voor (actief) burgerschap te ontwikkelen of op zijn minst te duiden. Met de blik op de toekomst gericht, en met de intrede van de millenniumvrijwilliger, dringt zich een aantal pertinente vragen op: wat is het huidige standpunt van de Vlaamse regering? Is democratie tegenspraak? Welke zijn de invloeden van digitaal burgerschap op onze samenleving of vice versa? Wat betekent de culturele, politieke, economische dynamiek voor burgerschap? Bestaat er zoiets als burgerlijke ongehoorzaamheid en wat is alledaags burgerschap anno 2011? En, wie bepaalt dit?

Geïnspireerd door deze visies en meningen van een aantal deskundigen gaat Sociumi op zoek naar hedendaagse, innovatieve initiatieven op gebied van vrijwilligerswerk, werven we een blik op de toekomstige uitdagingen waarmee (actief) burgerschap zal worden geconfronteerd en laten actieve burgers aan het woord.

Als afsluiter: tijdens het debat over de septemberverklaring stelde Minister van Cultuur Joke Schauvliege expliciet dat in deze tijden van besparingen haar departement niet méér zou inleveren dan andere sectoren, met name niet meer dan 2,3%. De realiteit is helaas anders. Niet enkel de Volkshogescholen en verenigingen zijn de dupe geworden van de besparingsdrift, ook een heel aantal sociaal-culturele bewegingen in Vlaanderen delen in de klappen en komen stilaan tot stilstand. Ondanks de positieve evaluatie van de beroepscommissie moet Sociumi op 31 december 2010 de deuren sluiten. 'Exit Sociumi' is een korte toelichting door Leo Ponteur, bestuursvrijwilliger Sociumi.

In dit allerlaatste themanummer willen we dan ook alle auteurs en organisaties bedanken voor hun vrijwillige bijdrage(n) aan Perspectief en alle abonnees en online-lezers danken voor hun interesse en steun. Met bijzondere dank aan alle actieve burgers die ons inspiratie brachten, kritisch uitdaagden of op één of andere manier mee stapten in onze organisatie, Blijf kritisch, onderzoekend en actief want actief burgerschap laat zich niet kortwieken of begrenzen; het blijft een ongrijpbare motor van de verandering, evolutie en groei die ons en onze samenleving eigen is.

*Michèle Weiss
Educatief medewerker Sociumi vzw*

OVER BURGERSCHAP

In Vlaanderen (en elders)

Studiedienst van de Vlaamse Regering: "Burgerschap is meer dan alleen een nationale identiteit.

De concepten 'burgerschap' en 'actief burgerschap' veronderstellen anno 21ste eeuw een tweerichtingsverkeer tussen overheid en burger. Beide partijen mogen hun verantwoordelijkheden niet uit de weg gaan en van de burger wordt dan ook verwacht dat hij/zij hierin een actieve rol speelt".

Deze visietekst is geïnspireerd op een rapport van de Studiedienst v/d Vlaamse Regering (svr): Vlaanderen gepeild! 2009; Burgerschaftsconcepten in Vlaanderen - Ann Carton, Yves Dejaeghere, Marc Callens, Marc Hooghe.

© Michéle Weiss, Sociumi vzw

Er bestaat geen eenduidige definitie over burgerschap; burgerschap is immers een veranderlijk en dynamisch gegeven onderhevig aan de invloeden uit socio-economische, historische en geografische hoek. De betekenis en beleving van burgerschap is voor elke persoon verschillend en afhankelijk van de specifieke interactie tussen verschillende dimensies zoals identiteit, status, burgerschapsdeugd, vaardigheden, kennis, enzovoort. "Hierdoor wordt duidelijk dat de traditionele focus op de natiestaat plaats heeft geruimd voor een multidimensionele visie op burgerschap waarbij men bijvoorbeeld actief kan zijn in een organisatie op lokaal vlak of waarin men zich als 'wereldburger' verbonden kan voelen met anderen aan de hand van bijvoorbeeld ecologische thema's". Het Vlaamse Regeerakkoord (2004) benadert actief burgerschap als 'burgerdeugd'. Het gaat dus niet enkel over rechten en plichten maar ook over 'goed doen', verantwoordelijkheid opnemen voor zichzelf en de hele samenleving. Burgerschaftsconcepten vertolken met andere woorden een ideaal.

We zijn er ondertussen wel allemaal van overtuigd dat het meten van burgerschap op politiek vlak een veel gemakkelijkere opgave is dan deze te meten op sociaal of cultureel vlak. Lid zijn van een maatschappij concretiseert zich in een reeks rechten en plichten en deze verzekeren op hun beurt de effectieve participatie van het volk die zo essentieel is voor de democratie. Maar hoe is het vandaag de dag gesteld met de actieve burger in Vlaanderen? In welke mate maakt men gebruik van actiemiddelen, op welke terreinen roert men zich?

Voor vele organisaties is het een noodzaak goed op de hoogte te blijven van de mate waarin burgers actief zijn en meer specifiek op welke domeinen. Zo leert men bijvoorbeeld dat zich profileren aan de hand van hot topics zoals 'fairtrade' loont; het lokt veel actieve burgers naar de betrokken organisaties of spoort burgers aan bepaalde producten te boycotten door deze eenvoudigweg niet aan te kopen.

Actief zijn manifesteert zich vandaag op de meest uiteenlopende niveaus en domeinen en dat maakt het zo moeilijk om concreet te gaan omschrijven wat actief in actief burgerschap precies inhoudt. Feit is dat de eerder traditionele vormen van burgerschap moeten wijken voor de meer niet-conventionele zoals petitie, innovatieve vormen van vrijwilligerswerk, een globale blik op het handelen,... Met andere woorden, het burgerengagement daalt niet maar neemt naargelang de tijdsgeest en omstandigheden voortdurend andere vormen aan.

Deze dynamiek doet geen afbreuk aan traditionele waarden zoals solidariteit, gelijkheid en democratie. Ze vormen nog steeds de bouwstenen van 'modern' actief burgerschap. Getuige daarvan de ontwikkeling van een uitgebreid sociaal zekerheidssysteem dat gelijkheid bevordert (waarborgt).

Er tekenen zich doorheen de geschiedenis verschillende vormen van (actief) burgerschap af. Ze zijn allemaal geïnspireerd op uiteenlopende levensovertuigingen of strekkingen en zetten zich aldus vaak tegen de samenleving en elkaar af. Zoals morele plicht, intrinsieke motivatie en cultureel particularisme, moreel universalisme, deugd en opoffering. Gemeenschappelijke deler is dat burgers niet passief langs de zijlijn blijven staan maar daadwerkelijk een vrijwillig engagement opnemen.

Een onderzoek naar burgerschap moet zich dan ook niet beperken tot de vraag naar stemintentie maar de burger zelf laten aangeven hoe hij goed burgerschap invult.

Om goed en zo volledig mogelijk te duiden wat goed burgerschap precies inhoudt, moet dergelijk onderzoek tevens voldoende aandacht besteden aan andere waarden dan enkel en alleen aan participatie. Deze stelling vinden we ook terug in de visie van de Vlaamse Overheid op burgerschap.

De besluiten uit het rapport Vlaanderen gepeild! 2009 steunen op internationaal wetenschappelijk onderzoek dat gevoerd werd aan de hand van het internationaal survey-programma ISSP en haar wortels heeft in de jaren tachtig. Aan de hand van 10 uitspraken wordt nagegaan wat respondenten belangrijk achten om een goede burger te zijn. Bijvoorbeeld: het gehoorzamen aan wetten en het nakomen van verplichtingen; de activiteiten van de overheid in het oog houden; actief zijn in sociale of politieke verenigingen; het aanbod komen van burgerdeugden zoals respect en verdraagzaamheid of aandacht voor anderen die het slechter hebben, niet alleen in eigen land maar ook in de rest van de wereld... We besparen jullie uiteraard alle technische details en toegepaste methodieken van het onderzoek. In het algemeen besluit van het rapport lezen we ondermeer dat men er in Vlaanderen - en ten opzichte van andere landen - een nog steeds relatief traditioneel idee op na houdt als het gaat over burgerschap. Een goede burger gaat stemmen en gehoorzaamt de wetten. Pas daarna volgt het zich 'actief inzetten' of 'het betuigen van solidariteit'. Voor de eerste twee burgerschapsconcepten lijkt deze vaststelling logisch en realistisch; 60% van de burgers in de meeste Europese landen houden zich aan de wet. Het percentage van de bevolking dat daadwerkelijk politiek actief is, of zich actief inzet voor minder begunstigde groepen, is daarentegen lager dan voorop gesteld. Volgens de Studiedienst van de Vlaamse Regering verloopt het tweerichtingsverkeer in Vlaanderen tussen overheid en burger niet zoals het moet. Er wordt nog steeds teveel van de overheid verwacht waardoor burgers eerder een passieve houding aannemen. Het risico bestaat dat burgers in mindere mate het gevoel hebben dat er op hen persoonlijk een appel wordt gedaan. De volledige tekst over het onderzoek en de resultaten kan geraadpleegd worden op <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/publicaties/Publicaties/vlaanderen-gepeild/vl-gepeild-2009-volledig-blw.pdf> (vanaf p.30).

We mogen ons natuurlijk niet laten afschrikken door deze bevindingen. Actief burgerschap manifesteert zich anno 2010 als heet hangijzer dat het verenigingsleven, het onderwijs, welzijn, sport, jeugd en cultuur in de ban houdt. Vlaanderen telt meerdere lagen van betrokkenheid en engagement. Welke richting actief burgerschap ook uitgaat, aan welke invloeden en dynamieken ze ook wordt bloot gesteld, één ding is zeker: actieve burgers zijn het cement van de samenleving en dragen een samenleving waarin solidariteit en democratie centraal staan. Aan de hand van de volgende artikels grasduinen we verder in het landschap van (actief) burgerschap in Vlaanderen.

Michèle Weiss

Educatief medewerker Sociumi vzw

© Michèle Weiss, Sociumi vzw

DEMOCRATIE IS TEGENSPRAAK

We draaien al een tijdje mee in de wereld waar participatie, burgerschap en democratie toegepast en besproken worden. We hebben actief meegewerkt aan concepten en modellen van jeugd(werk)beleidsplanning, van interactieve beleidsvoering, van actief burgerschap, etc.. En we komen stilaan tot het besef dat er zich in de voorbije jaren nogal grondige verschuivingen hebben voorgedaan in de wijze waarop concepten en praktijken van participatie, burgerschap en democratie betekenis krijgen. Tijd dus voor een kritische verkenning van de hedendaagse begripsvorming, het beleid en de praktijk inzake de vraag 'hoe de burger kan worden betrokken bij het democratisch samenleven'.

In de voorbije decennia is 'participatie' niet meer weg te denken en dit binnen erg uiteenlopende beleidsdomeinen. Er kan geen enkel beleidsplan op lokaal of op landelijk niveau nog worden uitgetekend zonder de koppeling aan participatieprocedures. Het gaat hierbij om een rijk palet aan publieke fora zoals de schriftelijke reacties in het kader van een openbaar onderzoek, allerlei adviesraden, informatie op websites en folders in het kader van de openbaarheid van bestuur, focusgroepen etc. Dergelijke initiatieven kenmerken zich op zijn minst door twee zaken: (1) de keuze voor participatie dient een duidelijke

© Michéle Weiss, Sociumi vzw

beleidsfunctie (het creëren van draagvlak) en (2) de keuze voor participatie brengt ook het publieke karakter van voorliggende beleidskwestie duidelijk naar voren. Beide dynamieken staan op gespannen voet tot elkaar. Vanuit de logica van het beleid is het creëren van een draagvlak erg van belang en zullen betrokken beleidsactoren dus aansturen op consensus. Dit betekent aansturen op het opheffen van meningsverschillen en het neutraliseren van machtsverhoudingen. Vanuit de aandacht voor de kwestie die voorligt kan het echter niet anders dat verschillen in perspectief tussen burgers onderling maar ook tussen burgers en beleid, tussen burgers en experts scherp naar voren treedt. Dit betekent het publiek worden van een veelheid aan ervaringen, perspectieven en argumenten en de vraag dus hoe met deze diversiteit samen te leven. Wat we vaststellen is dat betrokken initiatiefnemers van participatieve praktijken gefrustreerd geraken door deze tweede dynamiek. Burgers zijn niet in staat om constructief en efficiënt een bijdrage aan het beleid te leveren, is de conclusie die dan al te snel wordt gemaakt. De wending die wij in ons onderzoek en in deze bijdrage maken, is net dat in deze tegenspraak aan ideeën, perspectieven en ervaringen ruimte kan ontstaan voor 'actieve burgers'. Dat zijn geen burgers die zich braaf situeren binnen een bepaalde beleidslogica, maar mensen die zich door de vinnigheid van het debat en het bevragen van vanzelfsprekende oplossingen, op zoek gaan, risico's nemen om grensverleggend bezig te zijn en dus verantwoordelijkheid opnemen voor de kwaliteit van het samenleven vandaag.

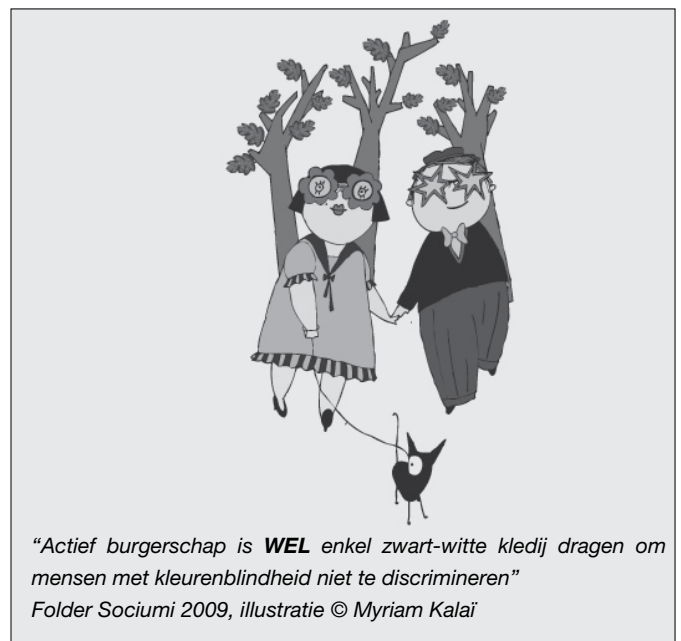
Wat we dus in toenemende mate vaststellen is dat heel wat participatieve praktijken in de eerste plaats aansturen op vlotte gesprekken en op competente en vaardige burgers. Organisaties uit sociale, culturele en welzijnssectoren krijgen ook enkel en alleen nog erkenning wanneer ze zich situeren binnen die beleidslogica en ze zich dus inschrijven in de wijze waarop het beleid de concepten van sociale cohesie, empowerment, participatie, actief burgerschap invult. Dergelijke begrippen staan ook niet op zich. Ze krijgen betekenis binnen een bepaalde context. En deze context is tegenwoordig vooral geïnspireerd door een beheerslogica. De beheerslogica gaat ervan uit dat het maatschappelijk leven kan vorm krijgen op basis van systematisch, vanuit de overheid aangestuurde processen. De uitvoerders van deze processen, zoals sociale en culturele organisaties, of het onderwijs, worden geëngageerd op tijdelijke, contractuele basis. Van hen wordt verwacht om, meestal in het kader van projecten, oplossingen te ontwikkelen voor problemen die vanuit deze beleidslogica worden geformuleerd. De controle van deze projecten gebeurt, volgens de principes van de strategische planning, aan de hand van outputindicatoren, evidence based practices, auditing, benchmarking, etc..

Aan de basis van deze nieuwe beheerslogica ligt veelal een gebrek aan vertrouwen in de werking van organisaties, instellingen of verenigingen actief op het terrein van welzijn en cultuur. Van deze organisaties of initiatieven wordt terecht verwacht dat ze op een verantwoorde manier omgaan met de middelen die ze van de overheid krijgen om hun activiteiten vorm te geven. Maar, de verantwoording die ze hierbij moeten afleggen wordt in veel gevallen gesitueerd

in zeer specifieke beleidskaders eigen aan de hedendaagse managementprincipes. In veel gevallen zijn de werkers een belangrijk deel van hun tijd bezig met het formuleren van projectaanvragen, het kwantitatief aantonen in welke mate de vooropgestelde doelen zijn bereikt. Het gevolg is dat veel van die werkers vluchten naar de bureaus van de tweede en de derde lijn, waar ze het grootste deel van hun werktijd achter hun computer doorbrengen met het schrijven van dossiers. Het werken op de eerste lijn wordt in veel gevallen overgelaten aan tijdelijke medewerkers, stagiairs, nieuwkomers, vrijwilligers. Ervaren professionals vluchten weg van het niveau van de concrete, alledaagse activiteiten, waar het eigenlijke werk moet worden uitgevoerd.

Maar, wat heeft dit allemaal te maken met democratie en met actief burgerschap? De kern van democratie bestaat uit tegenspraak, vrijplaatsen om te experimenteren, te onderzoeken, risico te lopen en met vallen en opstaan originele praktijken vorm te geven. Waar we dus op aansturen is dat maatschappelijke problemen zich als publieke kwesties kunnen ontwikkelen wanneer de bestaande beleidsorde noch de erg vaardige of competente burger een probleem kunnen toe-eigenen. Een democratische overheid is een overheid die ook een dosis tegenspraak en eigenzinnigheid kan verdragen, eigen aan mensen en instellingen die creatief proberen een vrije ruimte vorm te geven en op die manier, wellicht op onverwachte wijze, meewerken aan de invulling van het samenleven. Het is ten aanzien van deze mogelijkheid om kwesties publiek te maken en ook te houden (en ze dus te articuleren, stem te geven) dat we de bijdrage van heel wat organisaties uit sociale, culturele en welzijnssectoren willen zien. Het zijn plekken en praktijken waar een aarzelende en zoekende spreken van burgers ruimte krijgt en mensen zich gestimuleerd weten tot het uitzoeken en uitvinden van een nieuwe toekomst voor onze samenleving;

*Danny Wildemeersch & Joke Vandenabeele
Laboratorium voor Educatie en Samenleving,
Departement Pedagogische Wetenschappen (KUL)*

HEDEENDAAGS VRIJWILLIGERSMANAGEMENT

Een andere tijdsgeest, nieuwe stijlen

Els Tijskens (geografe) ontwikkelt, begeleidt en evalueert allerhande (samenleving)processen en projecten. Ze geeft workshops aan organisaties over het hedendaags vrijwilligersmanagement en de vertaling ervan in de praktijk. De ideale persoon dus om ons eventjes mee te nemen achter de schermen van projecten/organisaties die het hedendaags vrijwilligersmanagement concretiseren.

Er is heden een uitgespreid dynamisch netwerk van gigantisch veel vrijwilligerswerk in Vlaanderen (organisatievormen, thema's, leeftijden, gender, culturen, doelgroepen, belangen, ...) Ook de professionalisering binnen het vrijwilligerswerk is sterk voelbaar. Organisaties beseffen dat het vrijwilligerswerk mee evolueert met de tijdsgeest. Het aanbod van organisaties is groot en de vraag naar vrijwilligerswerk is groot. Op deze markt moet een organisatie het verschil kunnen maken. En dat doet ze door onder meer in te spelen op de behoeftes van de hedendaagse vrijwilliger. De draaideurvrijwilliger, de shoppende vrijwilliger, de zappende vrijwilliger zijn termen die in het jargon gebruikt worden om aan te geven dat vrijwilligers vandaag anders omgaan met hun eigen vrijwillige inzet. Vrijwilligers maken bewuste keuzes, ze zijn hierin kritisch, zoeken naar een win-win relatie, streven naar maatschappelijke relevantie, willen hun competenties inzetten en ook nieuwe ervaringen opdoen, ... Veel verenigingen bewegen mee en werken aan een planmatig en gestructureerd vrijwilligersbeleid. Velen zijn dagelijks bezig op een experimenterende, innovatieve en sterke manier om de bezieling, competenties en kritisch engagement van de burgers en de doelen van de vereniging, een optimale (management)vertaling en balans te geven. Dynamo vzw en Youth at Risk zijn projecten/organisaties die het hedendaagse vrijwilligersmanagement concretiseren. Een woordje uitleg!

DINAMO, VZW STROOM

Dynamo staat voor 'Doeltreffende Initiatieven Naar Andere Mogelijkheden Overdag'. Al meer dan 25 jaar lang organiseert Dynamo jaarlijks ruim 200 verschillende activiteiten: cursussen, lezingen, workshops, uitstappen enzovoort. Het bereikt daarmee elk jaar zo'n 2000 volwassenen van alle leeftijden en achtergronden.

Lut Mertens, projectleider Dynamo: "Om dit gigantisch aanbod te verwezenlijken doet Dynamo een beroep op een groot aantal vrijwilligers; in 2010 waren er dat zo'n 150."

De organisatie appelleert de vrijwilligers: ze krijgen grote verantwoordelijkheden en nemen een groot engagement op. De vrijwilligers staan garant voor de organisatie van de meeste cursussen en workshops en tal van andere taken zoals: begeleiden van uitstappen, serveren van drank in ontmoetingsruimtes, enzovoort.

Lut Mertens: "Het is zeker een sterk voordeel dat we aan de vrijwilligers een degelijke ondersteuning kunnen bieden. Niettemin vraagt de mix van 150 vrijwilligers en 10 personeelsleden een specifiek management. We moeten het samenwerken zo effectief mogelijk laten verlopen. Hierbij geven we de vrijwilligers binnen de organisatie een plek die ze verdienen."

Vrijwilligersmanagement binnen Dynamo¹

De organisatie focust de jongste jaren sterk op opleidingen voor betaalde krachten én de vrijwilligers rond het hedendaagse vrijwilligersbeleid en de concrete vertaling ervan. De organisatie is doordrongen van de gevolgen van werken met vrijwilligers. Bij het rekruteren van vrijwilligers zijn de taakomschrijvingen en -profielen van vrijwilligers duidelijk uitgeschreven en gebundeld. Bijvoorbeeld: educatieve vrijwilligers, knipoogvrijwilliger, gids uitstappen, koffiedames en -heren, dynamo-reporter en projectvrijwilligers. Tijdens een kennismakingsgesprek wordt elke kandidaat-vrijwilliger uitgenodigd voor een informeel gesprek met de programmaverantwoordelijke en vrijwilligerscoördinator.

Lut Mertens: "In dit gesprek bekijken we samen met de vrijwilliger wat zijn/haar plannen zijn, interesses en motivatie en gebruiken hier ook de profielomschrijvingen. Als het gesprek positief is dan krijgt de persoon een uitgebreide vrijwilligersbrochure mee om een beeld te krijgen van het volledige verhaal van Dynamo en informatie specifiek voor vrijwilligers. Daarna volgt een intakegesprek met de programmaverantwoordelijke. Hier worden verdere vragen behandeld. Als beide partners akkoord zijn met de voorwaarden ondertekent de vrijwilliger een vrijwilligersovereenkomst. De vrijwilliger kan starten en heeft dan ook recht op alle voordelen die Dynamo biedt."

¹ Dynamo, informatiebrochure voor vrijwilligers, 2010

Coachen

Dinamo begeleidt en motiveert zijn vrijwilligers op diverse manieren. Informeren: vrijwilligers worden zo goed mogelijk op de hoogte gehouden van nieuwe ontwikkelingen binnen organisatie of sector (mondelinge contacten en binnenkort een intranet voor de vrijwilligers). Er is een permanent aanspreekpunt (programmaverantwoordelijke). Een paar keer per jaar is er een sectoroverleg tussen de vrijwilligers en de programmaverantwoordelijke. Er is de maandelijkse 'nieuwsbrief vrijwilligers' en het 'jaarlijkse vrijwilligersvergadering'. Tenslotte worden er vormingen georganiseerd - gezamenlijk, op aanvraag van vrijwilliger of aangemoedigd door Dinamo

Evaluatie

Dinamo evalueert de activiteiten van de vrijwilligers met het oog op het krijgen van feedback en op het optimaliseren van de werking. Er zijn evaluatieformulieren: de deelnemers worden bevraagd over een bepaalde activiteit. En/of er is een gesprek tussen vrijwilliger en programmaverantwoordelijke of de programmaverantwoordelijke brengt een bezoek aan een cursus of workshop. Voor alle vrijwilligers is er in het voorjaar tijdens de planning van het volgende seizoen een evaluatiegesprek. Voor een beginnend vrijwilliger is er minstens 2 maal per jaar een gesprek. Opmerkelijk is dat een beginnende vrijwilliger bij Dinamo maximaal 2 verschillende activiteiten mag uitoefenen.

Vrijwilligers in beeld

Lut Mertens: "We doen dit voornamelijk om te vermijden dat een vrijwilliger te veel hooi op zijn of haar vork neemt. Na een eerste evaluatiemoment mag een vrijwilliger verder werken als vrijwilliger."

Een vrijwilligersovereenkomst wordt eenmalig opgemaakt en blijft geldig zolang de persoon vrijwilligerswerk doet. De vrijwilliger kan ten allen tijden stoppen alleen wordt gevraagd om zo veel mogelijk het aangegane engagement af te werken. Ook Dinamo kan een samenwerking stopzetten omdat een vrijwilliger niet voldoet of omdat een bepaalde activiteit niet meer past in het aanbod. Dinamo biedt aan de vrijwilligers reglementaire tegemoetkoming zoals verzekering en allerhande onkostenvergoedingen. Maar ook extra verwennerij zoals een jaarlijkse verwendag voor alle vrijwilligers (een Quiz, wandeling, iets drinken...) of een nieuwjaarsreceptie en een groepsactiviteit per sector. Jaarlijks is er een budget per vrijwilliger om zo'n groepsactiviteit te organiseren.

Lut Mertens: "Netwerking, zelfontplooiing en gemeenschapsvorming zijn belangrijke pijlers in onze missie van de organisatie. We trekken dit ook door naar het vrijwilligersmanagement. Onze vrijwilligers geloven in onze organisatie en wij proberen een optimale omgeving te creëren om hen te motiveren. Het is een proces dat voortdurend in beweging is. Het komt ten goede aan onze klanten, vrijwilligers en de organisatie."

Activiteit YAR

YOUTH AT RISK VLAANDEREN VZW

YAR Vlaanderen is een ambulante begeleidingsprogramma van elf maanden voor probleemjongeren tussen 16 en 21 jaar. Het gaat om jongeren die door hun problemen frequent ontsporen en die al enige tijd vastlopen op verschillende levensdomeinen zoals school, gezondheid, omgang met ouders en autoriteiten, toekomstperspectief en criminaliteit.

Kris Claes, projectleider: "Een cruciaal onderdeel binnen YAR als community based programma is het werken met vrijwilligers. Het is simpel: zonder vrijwilligers is er geen programma. Voor de jongeren is het van belang dat ze zien dat er volwassenen zijn die zich onvoorwaardelijk voor hen inzetten en dat er volwassenen zijn die ze kunnen vertrouwen. Hoe meer YAR een gemeenschap bouwt rond de jongeren, hoe meer de jongeren onderdeel gaan uitmaken van die gemeenschap. Het gegeven dat mensen zich vrijwillig inzetten om de jongeren hun keuze (de draad in hun leven terug opnemen) mee te realiseren, wordt gewaardeerd door jongeren en heeft een positief en maatschappelijk verbindend effect."

Methodiek binnen YAR

Een opleidingsprogramma voor de jongeren telt 11 maanden en kent een specifieke opbouw die bestaat uit drie fasen:

In de eerste fase (voortraject) worden jongeren gemotiveerd om deel te nemen aan het programma. De vrijwilliger helpt onder meer met het in orde brengen van specifieke documenten (medisch

attest, toestemming school, handtekening ouders) en tracht de motivatie van de jongere op peil te houden, verdere vragen te beantwoorden en de doelstellingen van de jongere te kaderen.

De tweede fase is een intensieve en sterk gestructureerde trainingsweek voor alle jongeren. De trainingsweek is een samengaan van verschillende methodieken: neurolinguïstisch programmeren, groepsdynamica, ervaringsleren, coaching, sociale steun, community opbouw... Op het einde van de trainingsweek worden jongeren gekoppeld aan een individuele coach, de vrijwilliger.

De derde fase is een vervolgtraject van negen maanden waarin jongeren gaan werken aan hun drie doelen die ze zichzelf gesteld hebben. Bij het werken aan hun doelen worden ze gecoacht. De jongere en de coach-vrijwilliger hebben wekelijks twee maal contact met elkaar. De coach wordt op zijn beurt gecoacht door YAR. Daarnaast is er elke maand een groepsbijeenkomst waar jongeren getraind worden in vaardigheden die hen helpen om hun doelen te realiseren.

"Het mentorschap van deze groep van jongeren gebeurt volledig door vrijwilligers," verduidelijkt Kris Claes. "Een dergelijk coachingsproject door vrijwilligers op deze schaal en met deze groep is uniek."

Het aantal participerende vrijwilligers binnen YAR is 75 per opleidingsprogramma. In elke fase heeft de vrijwilliger een zeer specifieke rol en krijgt hij/zij een aparte opleiding. Het gevraagde engagement is zeer groot. Belangrijk voor de groep vrijwilligers is dat ze enthousiast zijn over en tijdens het traject. Dit heeft onmiddellijke repercussies op de jongeren zelf.

Kris Claes: "Engagement van vrijwilligers is uitermate belangrijk. De coach moet wekelijks de jongeren zien en regelmatig telefoneren. Er is nooit een breukmoment tussen jongere en coach in de 9 maanden van het traject. Ook al pleegt een jongere een misdrijf dan zal er contact blijven. De continuïteit is uiterst belangrijk."

Momenteel zoekt YAR naar strategieën om aan de rekrutering van vrijwilligers te werken. De organisatie gaat het aantal trainingsprogramma's opdrijven. Ze doen dit via partnerschappen: lokale besturen, sociaal-culturele organisaties, middenveld, burgers en bedrijven. In de context van het hedendaagse vrijwilligerswerk vraagt YAR een zeer grote inzet en verantwoordelijkheid van de vrijwilliger.

Kris Claes: "Vrijwilligers stappen om allerlei redenen in dit engagement. Belangrijk is dat de vrijwilligers beseffen wat we willen bereiken. Ze worden op een procesmatige manier hierin begeleid. Vrijwilligers hebben een grote vrijheid en worden ook aangemoedigd om voluit mee te gaan en te participeren. De maatschappelijke relevantie waarbij de vrij jonge doelgroep opnieuw een perspectief krijgt is natuurlijk ook zeer belangrijk voor de vrijwilligers. Vrijwilligers voelen de dynamiek van de gehele organisatie door de manier van werken. En uiteindelijk zijn het ook de (kleine) stappen vooruit, de resultaten van de jongeren maar evenzo van de vrijwillige coaches die een enorme waardering en voldoening geven."

Els Tijskens

Zelfstandig consulente

Els.tijskens@telenet.be

Meer info: www.yarvlaanderen.be en www.warande.be/dinamo

© Kristof Van den

GROTESTADSBEWONERS EN BURGERSCHAP

Een bottom up - onderzoek

Bijna dagelijks wordt ons door overheden en maatschappelijke instanties verteld dat we ons als 'goede burgers' moeten gedragen. Blijkbaar doen we het niet goed en moeten we ons meer bekommeren om onze sociale omgeving en daarmee onze verantwoordelijkheid ten aanzien van de samenleving tonen.

Met name in grote steden zijn door allerlei instanties, waaronder de stedelijke overheid, burgerschapsprogramma's ontwikkeld om ons op te voeden tot 'goede burgers'.

De vraag is of dit ideaal aansluit bij wat onder grotestadbewoners leeft. Ondanks het feit dat aan burgerschap veel aandacht geschonken wordt is er weinig bekend over de betekenis die grotestadbewoners zelf in het dagelijks leven aan burgerschap geven. In mijn (nog lopende) onderzoek probeer ik via open, kwalitatief onderzoek een tipje van de sluier op te lichten. In dit artikel zal ik een en ander nader toelichten en de eerste uitkomsten bespreken.

Alledaags burgerschap: hoe te onderzoeken?

Om het perspectief van grotestadbewoners zelf te belichten is gekozen voor een ruime, niet-normatieve invulling van het begrip burgerschap: alle manieren waarop mensen zich in het dagelijks leven verbonden voelen met anderen en de betekenis die zij in het dagelijks leven aan deze verbondenheid geven. Alledaagse reflecties op de relatie tussen zichzelf en de sociale omgeving staan dus centraal. De Amerikaanse onderzoeker Eliasoph spreekt in dit verband van sense of connection to the wider world. Als theoretische invalshoek wordt de discursieve benadering gehanteerd zoals die ontwikkeld is binnen de Britse Discursive Psychology. Uitgangspunt van deze benadering is dat mensen hun sociale werkelijkheid in alledaagse gesprekken interacties met medemensen construeren. Burgerschap wordt dan ook niet als iets statisch opgevat maar als een

communicatief proces. Met andere woorden, het gaat om de vraag hoe grotestadbewoners in dagelijkse gesprekken tot (verschillende) constructies van burgerschap komen. Door middel van diepte-interviews wordt deze vraag onderzocht waarbij de focus vooralsnog op Amsterdam ligt.

Voor dit empirisch onderzoek is een tweetal indicatoren voor burgerschap opgesteld: er is sprake van het construeren van burgerschap als er gepraat wordt over maatschappelijke onderwerpen én als over deze onderwerpen gepraat wordt met mensen buiten de directe partner- en familiekring. Het gaat dus niet om heel persoonlijke zaken en niet om uitspraken die vertrouwelijk bedoeld zijn. Deze gesprekken kunnen overal plaatsvinden, bijvoorbeeld op straat, op feestjes, thuis en op de sportclub. De Nederlandse onderzoeker Hermes spreekt in dit verband van 'verborgen debatten'.

Machteloosheid en 'wij-'zij'

De eerste twintig diepte-interviews zijn in de periode 2008-2010 afgenomen onder Amsterdammers van verschillende leeftijden en met uiteenlopende achtergronden en opleidingsniveaus. In de interviews werd gevraagd naar onderwerpen waar men in het dagelijks leven met anderen, met name met mensen buiten de directe partner- en familiekring, over praat en hierop werd vervolgens doorge-

vraagd. De onderwerpen stonden dus niet bij voorbaat vast maar de geïnterviewden vertelden zelf waar zij met anderen over praatten.

Uit de analyse komt tot nu toe het volgende beeld naar voren. Allereerst bleken alle geïnterviewde Amsterdammers te praten over maatschappelijke onderwerpen zoals bijvoorbeeld de multiculturele samenleving en de toestand in de wereld. Met andere woorden, zij legden allen een sense of connection to the wider world aan de dag. Verder heeft de analyse tot nu toe twee dominante constructies opgeleverd, dat wil zeggen twee manieren waarop de Amsterdammers praatten over bovenstaande onderwerpen. Het gaat om twee tegenstellingen: de tegenstelling tussen 'wij gewone mensen' en 'machtige anderen' en de tegenstelling tussen de eigen etnisch-culturele groep ('wij') en andere etnisch-culturele groepen ('zij'). Deze tegenstellingen worden in het onderzoek de constructie van machteloosheid en de 'wij-zij'-constructie genoemd.

Wat de eerste tegenstelling betreft, hier komen de 'machtige anderen' naar voren in de vorm van autoriteiten als de overheid, de media en uitkerings- en verzekeringsinstanties. Er lijkt in de interviews sprake van twee typen machteloosheid, 'berustende machteloosheid' en 'gefrustreerde machteloosheid'. Berustende machteloosheid houdt in dat er gepraat wordt in de zin van 'zo zit de wereld nu eenmaal in elkaar' of 'het heeft toch geen zin om je stem te laten horen'. Bij het tweede type wordt er op gefrustreerde wijze gepraat: men heeft het gevoel tegen een muur aan te lopen omdat het niet lukt om invloed uit te oefenen. Beide typen worden min of meer afwisselend gebruikt door de geïnterviewden, afhankelijk van de context. Onderwerpen die de geïnterviewden hevig raken, zoals bij Amsterdammers van Marokkaanse afkomst het geval was met de oorlog in Gaza (januari 2009), roepen vaak frustraties op, terwijl onderwerpen waar men niet zulke sterke emoties bij heeft op meer berustende wijze besproken worden.

De tweede tegenstelling, die tussen 'wij' en 'zij', betreft het trekken van grenzen tussen de eigen etnisch-culturele groep en andere etnisch-culturele groepen, ook wel het construeren van grenzen genoemd. In de interviews doen zich twee typen voor, het trekken van open grenzen en gesloten grenzen, kortweg insluiting en uitsluiting genoemd. Insluiting houdt hier in dat men op positieve wijze onderscheid maakt tussen de eigen etnisch-culturele groep en andere etnisch-culturele groepen in de zin van 'diversiteit is goed' en 'ik vind het fijn dat er verschillende culturen in mijn buurt wonen'. Bij de uitsluitende manier van praten maakt men dit onderscheid op polariserende¹ en negatieve wijze: andere groepen zijn 'brutaal', 'tonen geen respect' of 'vragen te veel aandacht'. Ook deze typen worden door de geïnterviewden, zelf afkomstig uit verschillende etnisch-culturele groepen, afwisselend gebruikt, afhankelijk van de context van het gesprek. Zo praten zij veelal op insluitende

wijze als het over de eigen buurt en de multiculturele samenleving in het algemeen gaat, maar wanneer bijvoorbeeld gebeurtenissen op het werk, gebeurtenissen in de wereld of overlast op straat ter sprake komen maken zij naast het insluitende type ook gebruik van het uitsluitende type.

Tot slot

Wat betekenen deze uitkomsten? Zonder te generaliseren - daar leent kwalitatief onderzoek zich niet voor - kan een voorzichtig antwoord op deze vraag gegeven worden. Zoals gezegd bleken alle geïnterviewde Amsterdammers te praten over de wereld om hen heen. De veelgehoorde uitspraak dat mensen tegenwoordig vooral naar binnen gekeerd zijn wordt hier dus niet bevestigd. Verder blijkt uit het onderzoek dat de geïnterviewden in het dagelijks leven worstelen met de wereld om hen heen, vooral met 'machtige anderen' en met andere etnisch-culturele groepen. De weg naar een betere samenleving lijkt dus ingewikkelder dan het eenvoudige uitstrooien van het

ideaal van 'de goede burger' over de hoofden van burgers. In plaats van uit te gaan van het idee van de maakbare samenleving is het wellicht beter om aansluiting te zoeken bij dagelijks gesprekken waarin mensen hun wensen, zorgen, angsten en idealen uiten. De beste manier om dat te doen is naar mijn overtuiging via open, kwalitatief onderzoek. 'Voortdurend de vinger aan de pols houden' zou daarbij het motto moeten zijn.

*Trees Moll
inHolland*

Literatuur

- Aarts, N. en Woerkum, C. van (2008). *Strategische communicatie. Principes en toepassingen*. Assen: Van Gorcum.
- Dam, R., van, Eshuis, J. Aarts, N. and During, R. (2005). *Closed communities. Een verkennend onderzoek naar geslotenheid van gemeenschappen in Nederland*. Wageningen: Wageningen UR.
- Edwards, D. and Potter, J. (1992). *Discursive psychology*. London: Sage.
- Eliasoph, N. (1998). *Avoiding politics. How Americans produce apathy in everyday life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hermes, J. (2005). *Verborgene debatten, onzichtbare burgers. Een pleidooi voor kwalitatief onderzoek naar alledaagse publieke meningsvorming*. Lectorale rede, Hogeschool INholland, Amsterdam/Diemen, 22 september 2005.
- Hermes, J. and Dahlgren, P. (2006). *Cultural studies and citizenship*. *European Journal of Cultural Studies* 9 (3) 259-267. Special issue: *Cultural studies and Citizenship*.
- Woerkum, C. van (2000). *Communicatie en interactieve beleidsvorming. Alphen aan den Rijn/Diegem*: Samson.
- Woerkum, C.M.J. van en Aarts, M.N.C. (2008). *Staying connected. A study of interrelationships and communication between organisations and their environment*. *Corporate Communications*, vol. 13, no. 2, 197-212.

¹ Tegenstellingen doen ontstaan

ROEPEN IN DE WOESTIJN

Over sociale en culturele kaalslag en maatschappelijke polarisering.

In België en Nederland gaat er de komende jaren een enorme kaalslag plaatsvinden in ondermeer de cultuur en welzijn sector; veel initiatieven en organisaties die mensen ondersteunen “burger” te zijn of te worden, gaan verdwijnen. De meer marktconforme prijzen die gerekend moeten gaan worden als gevolg van de bezuinigingen, zullen van veel activiteiten (bijv. bezoek aan cultuuruitingen) een elitaire aangelegenheid maken. We steunen af op een ongekeerde sociaaleconomische polarisering van onze samenlevingen, die doorkruist wordt door de onaflatende politieke polarisering tussen de (vermeende) waarden en normen van de Europese, Christelijke traditie en die van Europese Moslimburgers. De nieuwe, Nederlandse regering wil kennelijk geen verantwoordelijkheid voor de sociale en culturele dynamiek van de samenleving en appelleert daarentegen aan zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid van burgers. Zomaar zo, zonder programma om burgers daarvoor klaar te stomen en – zoals gezegd – met veel minder organisaties waarin burgers actief kunnen worden. De politiek gaat er klaarblijkelijk van uit dat burgers zondermeer bereid zijn én in staat zijn om zelf hun burger-taken op te pakken.

In Vlaanderen wordt de sociaal culturele- en de sociaal artistieke sector vooral bedreigd door de immense besparingen die cultuurminister Joke Schauvliege doorvoert sinds begin 2010. Van alle decreten staat het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk met stip bovenaan op de besparingsladder. De sector heeft sinds de start van de besparingen al ruim 10 miljoen euro opnieuw naar de schatkist zien vloeien. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk brengt jaarlijks nochtans 10.000.000 deelnemers en 225.000 vrijwilligers op de been. Dat been wordt nu geamputeerd, zonder overleg, zonder uitleg. IJskoud!

De sociaal artistieke sector valt ook onder de commissie ‘cultuur’ en wordt gesubsidieerd via het Kunstendecreet dat in voege trad op 1 januari 2006. Het Kunstendecreet biedt een open en uniforme subsidieregeling voor alle kunstvormen; organisaties kunnen kiezen voor een projectmatige subsidiëring of een subsidie voor het

geheel van hun werking in de vorm van twee- of vierjarige financieringsbudgetten

De huidige politiek lijkt afstand te doen van de bijna eeuwoude opvatting dat juist in het maatschappelijk middenveld en het verenigingsleven, die beide voor een groot deel een sociale en culturele invulling hebben gekregen en vaak door de welzijn en cultuur sector ondersteund worden, burgers gevormd worden en daar hun burgerschapscompetenties kunnen inzetten ter verbetering van de samenleving. Als de overheid de verantwoordelijkheid niet neemt en organisaties die van oudsher burgers ondersteunden in hun burger-taken wegbezuinigd zijn, zullen burgers spontaan genoeg (kunnen) ondernemen om tegenwicht te bieden aan de polarisatie door de politiek? Zijn degenen die beter af zijn, voldoende “goede” burgers die op eigen initiatief minderbedeelde medemensen helpen?

Zacht gezegd: dat valt sterk te betwijfelen. Nu wil ik geen pleidooi houden voor simpelweg het behoud van alles wat we momenteel hebben in de cultuur en welzijn sector. In de afgelopen jaren waren er genoeg geluiden te horen dat menig gevestigde praktijk niet meer aansluit bij de huidige dynamiek in de samenleving. Slechts een paar voorbeelden hoe de aansluiting op de samenleving wordt gemist: het aanbod van gevestigde instellingen blijft weinig aansprekend voor jongeren en migranten; de mogelijkheden van digitale media worden door zulke instellingen niet voldoende benut; en het aanbodgerichte denken wil maar geen plaatsmaken voor meer vraaggerichte werkwijzen. Ik zou er eerder voor pleiten om het huidige bestand aan gevestigde en minder gevestigde organisaties en initiatieven goed tegen het licht te houden om te zien waar de potentie zit en die te steunen. Idealiter wordt daarbij gezocht naar mogelijkheden tot verbindingen (binnen een sector) en dwarsverbanden (tussen sectoren) zodat deze potentie een breder deel van de sector(en) ten goede komt.

In een dergelijke evaluatie zou, mijns inziens, een aantal sociaalartistieke initiatieven het label ‘heeft potentie’ verdienen. Dit omdat “goede” sociaalartistieke initiatieven vrijwel als vanzelf bindingen aangaan zowel op het institu-

tionele vlak als met burgers met een keur aan achtergronden. Op die manier vervlechten en versterken zij de samenleving. Om vier kenmerken te noemen:

- **Dwarsverbanden tussen sectoren**

Sociaalartistieke projecten zijn geen eenmanspraktijken; vrijwel altijd ontstaat er intersectorale samenwerking rondom een project tussen de cultuursector en beleidssectoren of maatschappelijke organisaties die niet primair op kunst gericht zijn, zoals de stedelijke vernieuwingssector en de zorg en welzijnssector. De artistieke impuls wordt gewaardeerd vanwege het innovatieve vermogen: de mogelijkheid om buiten gevestigde denkkaders te treden en nieuwe methodieken te ontwikkelen.

- **Verbindingen binnen de sector**

Ook binnen de cultuursector leggen sociaalartistieke projecten verbindingen die anders niet zo snel van de grond komen: tussen kunstdisciplines, tussen genres en tussen gevestigde culturele instellingen en cultuur in de wijken. Zo laat bijvoorbeeld het Rotterdams Philharmonisch Orkest zich steeds vaker verleiden tot initiatieven in de wijk door middel van samenwerking met culturele organisaties die daar werkzaam zijn. Voorbeelden zijn ondermeer de samenwerking met de Wijkorkesten van Music Matters en medewerking aan voorstellingen van Stichting de Theaterstraat.

- **Minder subsidieafhankelijk**

Omdat de sociaalartistieke praktijk in Nederland (en België) nooit volledig is geaccepteerd door de gevestigde cultuursector is er nooit een situatie geweest waarin deze praktijk van cultuursubsidies afhankelijk was. Sociaalartistieke kunstenaars zijn gewend om allerlei bronnen en budgetten aan te boren. Dat past ook bij de intersectorale samenwerking. Die eigen verdien capaciteit is precies wat de huidige regering wil, maar er is wel een reality check nodig: in alle sectoren waarmee de sociaalartistieke praktijk samenwerkt is door de economische crisis en de overheidsbezuiniging nauwelijks geld beschikbaar om te investeren in culturele initiatieven. Daardoor is de kans reëel dat deze kunstpraktijk de crisis niet overleeft.

- **Traint burgerschapscompetenties**

In een tijd van maatschappelijke polarisering is het des te belangrijker om mensen toe te rusten met burgerschapscompetenties die zijn afgestemd op onze hedendaagse samenleving en alle complexiteit die daar bij hoort. Verschillende studies laten zien dat sociaalartistieke projecten mensen weten te bereiken die op andere manieren niet bereikt worden, hen laat participeren en sterker maakt; empowerment als effect van cultuurdeelname spreekt uit de (inter)nationale wetenschappelijke literatuur. Voor sommige deelnemers betekent dit uiteindelijk ook toeleiding tot werk of scholing – en dát moet de huidige regering toch als muziek in de oren klinken. Zo vertelt (inmiddels fulltime) muzikant en acteur Gery Mendes alias GMB: ‘Na een mislukte MTS-studie had ik nergens zin meer in. Ik zat maar wat suf op de bank te blowen en te gamen. Totdat ik auditie deed voor jongerentheatergroep Rotterdams Lef en werd

aangenomen. Door te acteren en musiceren kreeg ik weer doel in mijn leven. Wat niet wil zeggen dat het me daarna voor de wind is gegaan. Als artiest is het vallen en opstaan’ (Music Matters 2010, 31). Andere onderzoeken laat zien dat kunst niet alleen kraakt, maar ook bindt. Het brengt mensen van verschillende leeftijden, leefstijlen en cultuurstijlen bijeen, laat hen ontmoeten. Soms verandert alleen iemands beeld van de ander, soms is het contact blijvend. Typerend is dat in deze ontmoetingen niet het verschil centraal staat of zelfs niet eens gethematiseerd wordt, maar er – al dan niet bewust – gewerkt wordt aan het accepteren van onoplosbare of onoverbrugbare verschillen. Sociaalartistieke projecten munten uit in het laten zien van de ander in zijn kracht en geven deze persoon waardering voor wat hij/zij kan, ongeacht zijn/haar sociaaleconomische, etnische of welke achtergrond dan ook. Het zijn mijns inziens dit soort diversiteitgevoelige vaardigheden, die ik ‘zachte burgerschapscompetenties’ heb genoemd (Trienekens 2009), die essentieel zijn voor een vreedzame samenleving.

Maar een dergelijk pleidooi voor erkenning van de potentie van sociaalartistieke praktijken komt op dit moment over als roepen in de woestijn. Omdat een keuze voor het investeren in dat wat potentie heeft en toekomstgericht is, van politici vraagt het belang te onderkennen van diversiteitgevoelige burgerschapscompetenties voor de samenleving en te onderkennen dat kunst geen linkse hobby is, maar een factor in de maatschappij die in alle sectoren waardevolle bijdragen levert en dus ook prima in een politiekrechtse agenda past. Het mag duidelijk zijn dat dit volledig haaks staat op de ramkoers die veel politiekrechtse partijen varen: polariseren en afrekenen met het ‘pluche’.

Sandra Trienekens

HvA, Lector burgerschap en culturele dynamiek

Verwijzingen:

Music Matters (2010) Jaarverslag 2010. Rotterdam: Music Matters.

Trienekens, Sandra (2009) Kunst in het hart van de samenleving. Amsterdam:

HvA Publicaties – Openbare Les.

“Actief burgerschap is **NIET** bejaarden op de bus laten rechtstaan omdat dit goed is voor hun conditie”

Folder Sociumi 2009, illustratie © Myriam Kalai

SOCIAALARTISTIEK PRAKTIJKVOORBEELD

De inspraakkanalen van Ambrosia's Tafel

Bewonersinspraak in het lokale beleid is een fantastisch principe maar de praktijk toont dat sommige doelgroepen geen aansluiting vinden bij dat inspraakproces.

De stad Gent en Ambrosia's Tafel proberen daar iets aan te doen.

De klassieke inspraakkanalen worden aangevuld met alle mogelijke media: van video tot kalligrafie.

“Iedere Gentenaar moet de kans krijgen om in dialoog te treden met het stadsbestuur”, zo staat in het Gentse bestuursakkoord. Twee keer per legislatuur trekt het college van burgemeester en schepenen naar elke wijk voor een debat. In alle wijken zijn etnisch-culturele minderheden en Gentenaars die in armoede leven, ondervertegenwoordigd in de inspraakrondes. Er zijn dus inspanningen nodig op maat van die moeilijk bereikbare doelgroepen. Een eerste traject ging van start in het voorjaar van 2006, de stad sloot een convenant met Samenlevingsopbouw Gent en het Intercultureel Netwerk Gent. De resultaten van de aanpak waren over het algemeen positief. Bovendien bleken de inspraaksessies een aanzet te zijn voor het ontstaan van nieuwe samenwerkingsvormen tussen bewoners onderling, en tussen bewoners en professionelen. De stad besloot een vervolgtraject op te zetten. Ze ging een convenant aan met Ambrosia's Tafel om de stem van moeilijk bereikbare doelgroepen in de wijken Nieuw Gent en Bloemekenswijk aan de oppervlakte te brengen.

Verhalen vertellen

Ambrosia's Tafel werkt rond multimediale geletterdheid of mediawijsheid. Bewust omgaan met media en die media gebruiken om met elkaar in dialoog te gaan, dat zijn de uitgangspunten van de vzw. Ze is actief in scholen en heel lokaal in verschillende wijken in Gent waar ze met de inwoners aan de slag gaat. ‘In Nieuw Gent bijvoorbeeld zijn we al sinds onze start vijf jaar geleden actief,’ zegt Ann Langelet. ‘We zijn er dagelijks aanwezig, in de wijkgezond-

heidscentra, op vergaderingen allerhande maar evengoed op een bankje in het park. De inwoners kennen ons, ze vertrouwen ons. Ze vertellen ons hun verhalen, wij vragen of ze die niet op de één of andere manier willen vastleggen. Ze kiezen zelf het medium waarin ze zich het best kunnen uitdrukken: voor kinderen zijn dat misschien tekeningen, voor jongeren gedichten, voor hiphoppers een videoclip, voor ouderen kan dat kalligrafie zijn. We staan open voor alle media. Het belangrijkste is de inhoud van het verhaal, de kijk en de visie van de inwoners op het leven in de wijk. Wij nemen dat proces en dat verhaal op video op. We tonen de filmpjes op buurtfeesten of speciale evenementen en we brengen ze op ons digitaal platform voor mediawijsheid, waar iedereen gebruik kan maken van de kennis en de methodiek.’

Naar buiten kijken

Nieuw Gent is een wijk met veel hoogbouw, met 134 nationaliteiten, met behoorlijk wat mensen die in armoede leven, met autochtone inwoners die hun vroegere netwerk in de buurt zagen afbrokkelen en die vereenzamen. Door haar manier van werken bereikt Ambrosia's Tafel andere mensen dan de stedelijke gebiedsgerichte werking die vooral via de organisaties in de wijk werkt, en die de inwoners vooral schriftelijk aanspreekt. ‘Tijdens een buurtfeest hebben we gratis foto's genomen, gezinnen en families uit de wijk poseerden tegen een witte achtergrond,’ zegt Paul Bottelberghs. ‘Als je die foto's naast elkaar hangt, zie je meteen wie in de wijk woont en zie je meteen ook mogelijke

samenlevingsproblemen. Kroostrijke, allochtone families, de alleenstaande moeder met twee kinderen, de bejaarde, blanke mevrouw met haar hondje. Het is niet verwonderlijk dat die laatste problemen heeft met de manier waarop de wijk zich de voorbije decennia ontwikkelde. Wij proberen natuurlijk dwarsverbanden en dialoog tot stand te brengen. Misschien werkt die mevrouw voor haar hobby wel samen met Shabini, een Soedanese kunstenaar die al zes, zeven jaar in de wijk woont en die iedereen kent.'

Een ander project in Nieuw Gent was 'Vensters'. Ambrosia's Tafel ging van deur tot deur in de hoogbouwappartementen. Soms kregen de medewerkers de deur op de neus, vaak mochten ze binnenkomen. Ann Langelet: 'We filmden het mooie zicht vanuit de flat, dat in scherp contrast staat met de troosteloosheid van het gebouw dat je aan de buitenkant ziet. Langzaam zette de camera dan een stap achteruit waardoor ook een deel van het interieur van de flat in beeld kwam. Bovenop de beelden vertelden de bewoners hun verhaal over de wijk, wat hen stoort, wat ze goed vinden, met wie ze contact hebben.'

Confronterend

Intussen heeft Ambrosia's Tafel haar werk in Nieuw Gent overgemaakt aan de gebiedsgerichte werking en de stedelijke beleidsmakers. Iedereen is het erover eens dat de gebruikte methodieken om moeilijk bereikbare doelgroepen aan te spreken, werken. Nu is de vraag hoe er met dat materiaal aan de slag gegaan wordt. Want het is duidelijk dat het niet in een 'format' steekt dat de stad gewoon is:

het is geen rapport met verslagen, cijfers en tabellen maar een geheel van video's en foto's. Paul Bottelberghs: 'Je kunt ons als een soort golfbreker zien die allerlei zaken naar boven brengt. Natuurlijk komen er heel concrete klachten en bekommernissen naar voor waar de stad rechtstreeks kan op ingrijpen. Maar je kunt lang niet alles concreet vertellen, laat staan dat je het onder de bevoegdheid van één of andere schepen kunt onderbrengen. Je hebt heel veel verschillende werelden in zo'n wijk. Soms vinden die elkaar, soms bestaan die volledig naast elkaar. Soms werken mensen samen, soms hebben ze schrik van elkaar. Video's, tekeningen, schilderijen zijn uitermate geschikt om die complexiteit en de dikwijls diepe kloof tussen al die werelden te tonen. Dat kunnen woorden niet. In die zin is ons werk ongetwijfeld soms zeer confronterend voor de stad. Ik ben me ervan bewust dat het vertalen van dat complexe beeld naar de gebiedsgerichte werking en naar het stedelijke beleid een moeilijke klus wordt.'

Ambrosia's Tafel zelf zet haar werk in Nieuw Gent voort. Want wat ook duidelijk is: de stad zal niet alles kunnen oplossen. De grootste inspanning zal van de wijkbewoners moeten komen, met initiatieven als Ambrosia's Tafel als katalysator.

*tekst Bart van Moerkerke
Verschenen in tijdschrift Lokaal (18)
www.vvsg.be*

www.ambrosiastafel.be
www.platformvoormediawijsheid.be

BURGERLIJKE ONGEHOORZAAMHEID

Het scherpe randje van actief burgerschap

Van alle invullingen die we doorgaans aan burgerschap kunnen geven, zit actief burgerschap wellicht het diepst ingebed in cultureel burgerschap. In tal van vakliteratuur wordt het kritisch in vraag stellen van concepten als cultuur en burgerschap tot de kern van cultureel burgerschap gerekend. Omdat cultuur en burgerschap bij uitstek inhoud en vorm krijgen door actie, door concrete participatie aan het maatschappelijk bestel en het openbare leven met haar publieke opinie, is er nogal wat pragmatisme gemoeid met cultureel burgerschap. Vaak is dat pragmatisme geëngageerd, ondervragend en zelfs provocatief. In dat laatste geval overschrijdt actief burgerschap de sociaal-culturele consensus en spreken we over burgerlijke ongehoorzaamheid.

Burgerschap tussen cultus en cultuur

Om cultureel burgerschap te begrijpen, kijken we best naar de rol die cultuur speelt in ons leven. Cultuur is symbolische productie en gaat terug op het individu en zijn cultivering van het Zelf. De cultivering van het Zelf als uiting van cultuur wordt echter vrij ingrijpend bepaald door maatschappelijke instituten, zoals overheden. Een overheid kan in deze context beschouwd worden als een 'context provider', een entiteit waarvan we de impact op hoe wij cultuur en burgerschap contextualiseren nauwelijks kunnen onderschatten.

Hierdoor ontstaan nieuwe mythes die burgers geacht worden te adopteren in hun dagelijkse omgang met begrippen als identiteit, lidmaatschap en participatie. Nochtans is het voor overheden en andere maatschappelijke instituten vandaag aanzienlijk moeilijker om hun rol als 'expert' te handhaven. De institutionele hiërarchie erodeert onder de aantastende invloed van processen als postmodernisering en globalisering.

De notie van cultuur als cultivering van het Zelf zit geworteld in de zorg voor al wat natuurlijk is, meerbepaald in de Antieke filosofische idee van ontwikkeling van de natuur als 'cultus' (Hannah Arendt, 1993). De natuurlijke omgeving is de primaire nexus (d.i. verband of verbintenis) van de mens om een habitat te creëren. De liefdevolle zorg voor de natuur impliceert bovendien haar cultivering, volgens de idee van 'humanitas'. Het is de Griekse denker en schrijver Cicero die zijn begrip van humanisme in de richting stuurde van 'excolere animum' en 'cultura animi'. Beide uitdrukkingen verwijzen naar de vorming en ontwikkeling van een gecultiveerd denken. En dat gecultiveerde denken krijgt vrij snel een politieke dimensie. De cultus van het Zelf dient zo ontwikkeld dat ze stichtend kan zijn voor de 'polis', de ganse gemeenschap. Maar, zo stelt Arendt (1993), dat kan alleen gerealiseerd worden op grond van vrijheid: opdat een mens zichzelf kan cultiveren, moet hij bevrijd zijn van eender welke vorm van onderdrukking of machtsuitoefening, zowel op het gebied van wetenschap als op het vlak van waarheid of schoonheid.

Meteen is ook duidelijk hoe belangrijk het is om mensen betrokken te weten in dit culturele proces. En die betrokkenheid vangt aan met de opvoeding, de 'paideia'. In ons Westerse denken bestaat sinds lang een verschil met betrekking tot hoe die opvoeding dient ingevuld. Vanuit het Sofistische principe is de mens de maat van alle dingen. Wat eigenlijk wil zeggen dat de opvoeding van de mens erin bestaat hem aan te leren hoe hij zijn eigen levensdoelen en maatstaven kan bepalen. Daartegenover vinden we het Platonische principe dat veeleer normatief van aard is en in wezen doelt op het nastreven van het ideale leven. Het fundamentele verschil tussen beide principes over opvoeding is even eenvoudig als complex: voor de Sofisten is er geen onderscheid tussen dat 'wat is' (de natuur) en dat 'zoals

het moet zijn' (de wet), voor Plato is dat onderscheid er wel en vormt het de basis voor de cultivering van het Zelf. Als we dit vertalen naar het hedendaagse discours over cultuur en actief burgerschap dan stellen we vast dat er een paradox heerst tussen burgerschapsvorming in de richting van assertiviteit, empowerment en autonomie, en burgerschapsvorming met het oog op conformisme met dat wat 'goed' is.

Een gegeerd schandaal?

Als leerproces ontwikkelt burgerschap zich in communicatieve situaties die ontstaan uit alledaagse levenssituaties. Individuele levensverhalen zijn verbonden met ruimere culturele discourses (Delanty, 2002). De Socratische opvatting van burgerschap benadrukt de onderzeggende methode ('elenchus'), waarbij vooral het constant kritisch in vraag stellen van dat wat zogenaamd goed geacht wordt in de maatschappij van belang is. Het is een informele methode die de hedendaagse mens helpt niet licht het hoofd te bieden aan de defragmentatie van de publieke ruimte en identiteit alsook de uniformisering van het verschil, allemaal sluipende gevolgen van een kosmopolitisch, postmodern en geglobaliseerd wereldbeeld. De actieve component van cultureel burgerschap zal er dus uit bestaan om als burger ethische onvolledigheid na te streven. Een voorwaarde om in dit doel te kunnen slagen, is burgerlijke ongehoorzaamheid.

Het betreft een ongehoorzaamheid ten aanzien van de (vaak subtiele en nauwelijks zichtbare) pogingen van maatschappelijke instituten om een compleet burgerschapsplaatje te schilderen dat perfect in de plooi valt. Deze mythe doet elke hedendaagse vorm van burgerschap fundamenteel onrecht aan, niet in het minst omdat ze niet strookt met hoe mensen vandaag concreet de wereld ervaren. Identiteiten zijn vloeiend, culturen zijn een lappendeken. Waarom zou het dan anders zijn met burgerschap? Vandaag is de lijm die de samenleving samenhoudt meer dan ooit het verschil en niet de gelijkheid. Het is een misvatting te denken dat deze stelling ondemocratisch en antihumanistisch zou zijn. De actieve burger is een ongehoorzame burger en zijn ongehoorzaamheid is meer dan weerstand of onverschilligheid. Het is ook geen uiting van ontevredenheid of onbehagen. Het is een uiting die teruggaat op de liefdevolle zorg voor de natuur en de cultivering van het Zelf. Net daarom is burgerlijke ongehoorzaamheid nauw verwant met het antibourgeois activisme van actuele kunstenaars, dat gegroeid is uit de avant-garde. En dat maakt van burgerlijke ongehoorzaamheid een levenskunst en – zelfs vandaag nog – een gegeerd schandaal!

*Drs. Tom De Mette
Vrije Universiteit Brussel*

Referenties

- Arendt, H. (1993) *Between Past and Future: Eight Exercises in Political Thought*. Londen: Penguin Classics.
- Delanty, G. (2002) 'Two conceptions of Cultural Citizenship: A review of Recent Literature on Culture and Citizenship', in: *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol. 1, No. 3 (March 2002), pp. 60-66.

BURGERSCHAPSPRIJS 2010

Sinds 2005 reikt Stichting P&V de Burgerschapsprijs uit aan personen, initiatieven of organisaties in België of het buitenland die zich op voorbeeldige wijze inzetten voor een open, democratische, tolerante en solidaire samenleving. De Burgerschapsprijs 2010 werd op 20 november uitgereikt in de Halles des Tanneurs te Brussel. Laureaten waren Jacqueline Rousseau (Adeppi) en Guido Verschuere (gevangenis van Leuven), twee laureaten die zich op voorbeeldige wijze inzetten in gevangenissen.

De Stichting P&V wil bij iedereen, zonder uitsluiting, het gevoel van eigenwaarde stimuleren. Ze spoort eenieder dan ook aan om voor zijn idealen op te komen en op die manier bij te dragen tot een meer rechtvaardige samenleving

Mark Elchardus

PRIJS VOOR DE DEMOCRATIE 2010

Jaarlijks wordt op de nationale feestdag de Prijs voor de Democratie uitgereikt. In 2010 ging de prijs naar 'Ademloos', 'stRaten-generaal' uit Antwerpen en 'Staten-Generaal' uit Brussel. Drie burgerverenigingen die via participatie ijveren om de leefomgeving van iedereen te verbeteren.

Het doel van deze 'jaarlijkse prijs voor de democratie' is een organisatie of individu bekronen die zich heeft onderscheiden in inzet en initiatief op één van de belangrijke thema's in de voortdurende strijd voor de democratie. De uitreiking van de prijs is dan ook telkens een gelegenheid om aan te geven welke initiatieven het voorbije jaar inzet zijn geweest voor het behoud en de versterking van een democratisch regime en aan te tonen dat daarin ook de inzet en de strijd van personen en groepen het verschil kunnen maken.

De democratie vereist actieve burgers. Mensen die begaan zijn met het algemeen belang, de maatschappelijke agenda of met het publieke debat. En die zijn er in dit land - een meerderheid van de bevolking is lid van een vereniging of is verbonden met het georganiseerde middenveld. "We zullen die actieve burgers en organisaties die zich dagelijks inzetten om de democratie te beschermen blijven zoeken en een podium aanbieden".

De prijs voor de Democratie is een initiatief van Democratie 2000 en Vzw. Trefpunt

Eric Goeman, voorzitter

ONDERZOEK OVER DE TOEGANG TOT DIGITAAL BURGERSCHAP

In de zogenaamde informatiemaatschappij moeten burgers in toenemende mate “digitale burgers” worden, hetgeen betekent dat burgers nog slechts volwaardig kunnen functioneren als ze toegang hebben tot essentiële digitale toepassingen.

Uit survey-onderzoek bleek dat jongeren en jongvolwassenen van allochtone afkomst in Vlaanderen en Nederland één van de hoge risicogroepen zijn met een grote kans op uitsluiting in de informatiemaatschappij.

Met het onderzoek “Digitaal burgerschap bij etnische minderheden in Brussel” wou men deze survey uitbreiden en toetsen of dezelfde relatieve tekortkomingen van essentiële digitale competenties van minderheidsgroepen ook in de Brusselse context optreedt. Hiervoor werd een survey afgenomen van 1005 leerlingen uit het middelbaar onderwijs in Brussel om te toetsen of de digitale deprivatie van jongeren van allochtone afkomst zich ook voordeed in Brussel. Het verschil tussen autochtonen en allochtonen bleek differentiërend te zijn in verband met de digitale kloof,

met name wanneer deze digitale kloof gemeten wordt als een Internetkloof. Waar het de computer op zich betreft, is de digitale kloof grotendeels gedicht. Het is echter opvallend dat de allochtonen, ondanks hun Internetachterstand, toch vaker beschikken over spelconsoles zoals Playstation, Nintendo en Xbox. De digitale kloof lijkt dus samen te vallen met een geletterdheidskloof, maar deze vaststelling wordt genuanceerd als we zien dat, wanneer allochtone jongeren het Internet gebruiken, ze dit relatief vaker dan de autoch-

tonen doen omwille van informatiedoeleinden, in plaats van omwille van entertainmentdoeleinden. De allochtonen hanteren dus de verschillende platforms (Internet versus spelconsoles) heel gedifferentieerd: Internet is doelgericht en informatief t.o.v. de spelfunctie van de consoles.

De digitale kloof blijkt niet alleen een digitale kloof te zijn tussen autochtonen en allochtonen, maar ook tussen jongeren die uit een gezin met een hogere sociaal-

economische status komen en jongeren uit een gezin met een lagere sociaal-economische status. Maar deze digitale kloof gaat ook weer samen met een sterker informatief Internetgebruik bij jongeren met een lagere status

Alhoewel er ook verschillen zijn tussen Franstalige en Nederlandstalige jongeren

wat hun digitale oriëntaties betreft, zijn die verschillen meer verschillen in interesseprofielen dan verschillen qua digitale emancipatie als dusdanig.

Uit een bijkomend beleidsonderzoek, gebaseerd op documentenanalyse en interviews met 12 beleidsverantwoordelijken in Brussel, bleek dan weer dat de Franstalige overheid een andere filosofie hanteert dan de Vlaamse, waarbij de Franstalige overheid allochtonen vooral ziet als een structureel sociaal-economisch gedepriveerde groep,

“Het dubbele gezicht van de digitale kloof in Brussel: blijvend bezitskloof versus een functionele gerichtheid in geval van Internetgebruik.”

“Actief burgerschap is **NIET** enkel vrienden hebben op facebook, zodat je niemand hoeft te tracteren op café”
Folder Sociumi 2009, Illustratie © Myriam Kalai

terwijl de Vlaamse overheid minderheden meer als culturele minderheden opvat. Over het algemeen is het echter niet een beleidsfilosofische kwestie over structuur en cultuur, maar wel het versnipperde karakter van de Brusselse bevoegdheden m.b.t. een intrinsiek sterk transversaal beleidsdomein als informatica dat de ontwikkeling van coherent beleid bemoeilijkt.

Er werd via statistische analyses verder nagegaan of de culturele factoren of de structurele factoren het meeste gewicht hebben, en dan blijkt over het algemeen de structurele factor sociaal-economische status het invloedrijkst, alhoewel culturele interesses voor de eigen religie en het eigen land van oorsprong, wat het computer- en Internetgebruik betreft, wel een positief verband kunnen hebben met de oriëntatie op toepassingen met een informatieve functie.

Ons onderzoek over de toegang tot digitaal burgerschap leverde dus verrassende conclusies op. Enerzijds is er weliswaar een persistente materiële kloof met betrekking tot Internetbezet, maar anderzijds zijn de sociaal zwakker geachte groepen juist meer gericht op functionele toepassingen eens ze de stap naar computer- en Internetgebruik gezet hebben.

Deze gegevens bieden ons een uitweg uit de impasse die vaak in de literatuur over de mogelijkheden die het Internet biedt aangetroffen wordt. Enerzijds is er het mythische geloof in de democratiserende en egalitariserende mogelijkheden van het Internet als nieuw medium

LINC

thuis in de kennismaatschappij

LINC is een socio-culturele beweging die alle mensen bij onze kennismaatschappij wil betrekken. Dat doen ze ondermeer door mensen meer vertrouwd te maken met de digitale wereld.

Digitale Week

De Digitale Week is een jaarlijkse campagne met als doel het dichtenvan de digitale kloof. Steden, gemeenten, OCMW's, bibliotheken en organisaties organiseren een week lang laagdrempelige digitale activiteiten. Naast een grootschalige publiciteitscampagne, zijn er ook studiedagen over de thematiek. De Digitale Week 2011 gaat door van 26 februari tot en met 4 maart.

Meer informatie

www.digitaleweek.be

LINC-wijs

LINC-wijs is een traject met workshops voor specifieke doelgroepen. Tijdens de workshops leren de deelnemers omgaan met digitale media en informatie op basis van hun eigen interesse. LINC werkt hiervoor samen met lokale partners uit de gemeente, zoals het OCMW en de bibliotheek.

Meer informatie

Francesca.franco@linc-vzw.be

016 31 66 07

waar de communicatie horizontaal verloopt in plaats van verticaal. Maar anderzijds zijn er de resultaten van surveyonderzoek die aangeven dat het gebruik van digitale toepassingen blijft samenhangen met sociodemografische ongelijkheden. Door functioneel Internetgebruik bij sociaal zwakkere groepen te stimuleren en zo voort te bouwen op de bestaande tendens hiertoe kan er daadwerkelijk een beleid ontstaan dat burgerschapsbevorderend is voor sociaal kwetsbare jongeren.

Omdat deze gegevens verrassend zijn, vragen ze automatisch ook om verdere toetsing in andere geografische contexten en op andere, latere tijdstippen. Daarom worden er momenteel twee masteronderzoeken gewijd aan dit thema op basis van gegevens van eind 2010 in de regio van de Antwerpse Kempen. Zo kunnen we verder uitzoeken of het dubbele gezicht van de digitale kloof in Brussel (blijvend bezitskloof versus een functionele gerichtheid in geval van Internetgebruik) zich ook voordoet in deze nieuwe onderzoeksregio.

Stefan Mertens

Katholieke Universiteit Leuven

BURGERSCHAP

of perspectief op de toekomst co-creëren

Hoe zal onze wereld eruitzien binnen 5 of 10 jaar? Hoe kan je jouw rol spelen in deze turbulente en onzekere tijden? In het project 'PERSPECTIEF 2015' wordt op actief participerende wijze onderzocht hoe, waarom en via welke wetmatigheden mensen kiezen om gemeenschap te vormen en de verantwoordelijkheid nemen om tot een kansrijk en inclusief samenleven te komen.

Over nieuwe mogelijkheden en methodieken van actief burgerschap.

*“Actief burgerschap is **WEL** je fiets ombouwen tot een tandem om alle lifters mee te nemen.”*
Folder Sociumi 2009, Illustratie © Myriam Kalai

Perspectief 2015 werkt als een scenarioproject in drie fase. Na een eerste brainstorm over de thema's die ons (toekomstig) samenleven bepalen, wordt in een tweede fase een selectie van 5 thema's uitgediept. Afsluitend worden verschillende toekomstscenario's voor 2015 ontwikkeld.

Al tijdens de eerste exploratie van de thema's die ons samenleven vorm zullen geven in 2015 kon iedereen meedenken via www.co-creatie.org of 'live' via MAGMA-café's die doorgingen op 7 plaatsen in Vlaanderen (www.magmanet.be). Het enthousiasme van de mensen én de (onverwachte) output was verrassend. De in de sessies naar voor komende thema's bleven dicht bij de leefwereld van de aanwezigen aanleunen. De woorden 'democratie' 'mobiliteit'; 'kansarmoede' of 'economie' kwamen niet voor in de gesprekken. Die grote thema's leven wel, maar worden door de mensen totaal anders verwoord dan door beleidsmakers of academici. Bvb. Zeg dus niet diversiteit, maar tolerantie en respect. Onze grote uitdaging bestond erin de thema's zo te verwoorden dat ze herkenbaar en motiverend zijn voor een grote groep mensen en toch cruciaal en omvattend voor ons inclusief en kansrijk samenleven op wereldvlak. De vijf thema's werden samen met 65 aanwezigen afgebakend tijdens een open MAGMA-world-café in Antwerpen: In gemeenschap: over engagement in verbondenheid! Of hoe creëren we terug verbondenheid met elkaar; De stiel van mijn ziel: over geld en geluk! Of hoe kan een economisch systeem zich transformeren naar 'meer geluk'; Zuurstof voor mijn (klein)kinderen: over duurzaam leven!; Om-armen: over zorg voor elkaar! Of over ouderzorg, kinderopvang en andere culturen ontmoeten; Goesting voor verantwoordelijkheid: voor 'innerlijk leiderschap' en de samenleving!

In een tweede fase publiceerden we de vijf thema's op www.co-creatie.org en kon iedereen op mekaars inbreng meedenken en materiaal of ideeën toevoegen. De webmaster waakte over de 'dialoog-kwaliteit'. Elk thema kwam ook via een E-zine in de malbox en in een live MAGMA-world-café aan bod. Tijdens de 'dialogen' werd de huidige toestand beschouwd, de trends, mogelijkheden en gevaren voor de nabije toekomst (2015) besproken en verkend in een systeemopstelling. Individuele geïnteresseerden konden via email en forum mee dialogeren (er waren 5695 participanten waarvan ongeveer 10 % actieve). Drie expertgroepen reageerden op de input vanuit een welbepaalde opdracht en functie. De Pioniers hadden de taak de dialoog te checken op zijn diversiteitspotentie en interculturaliteit.

rele dynamiek. De Leraars schatten de consequenties voor opvoeding, onderwijs en vorming in. De Macro-experten hebben de taak om het macroniveau toe te voegen. Een bloemlezing van alle ideeën en toekomstbeelden werd ruim verspreid via 12 E-brieven.

In een derde fase werden de toekomstscenario's geschreven. Toekomstscenario's zijn verhalen die beginnen met een (sfeer)beeld vanuit de toekomst (2015) en een terugblik op de voorbije jaren (vanaf 2008). We 'beamen' onszelf dus naar 2015 en stappen dan terug op de tijdslijn om te vertellen hoe we tot die toekomst gekomen zijn. Op basis van de thema's ontstonden gedeelde, mogelijke toekomstverhalen (visie).

Theoretische uitgangspunten voor dit werk vinden we o.a. in het werk van systeemtheoretici en scenariodenkens. Mensen maken onbewuste beelden over hun toekomst en daardoor geven ze ook mee vorm aan die toekomst. Een samenleving zonder gemeenschappelijk doel kan moeilijk tot bloei komen. Als mensen hun toekomst co-creëren, waarom dit dan niet bewuster doen? Als we ons bewust worden waar we samen heen willen en gedeelde beelden voor onze collectieve toekomst ontwikkelen en de wegen er naartoe plaveien met engagement en daadkracht, kunnen we vandaag de nabije kansrijke, inclusieve, bezieldere wereld van morgen co-creëren.

Jos Pauwels

Meer info: www.jospauwels.be of *Magma* vzw www.magmanet.be

DE VRIJWILLIGERSACADEMIE OOST-VLAANDEREN UIT DE STARTBLOKKEN

In aanwezigheid van een 100-tal vertegenwoordigers uit het brede veld van het vrijwilligerswerk werd op 16 september de Vrijwilligersacademie Oost-Vlaanderen opgericht. Door de organisatie van vorming en opleiding speelt de Vrijwilligersacademie in op een nood bij vrijwilligers en hun organisaties. Want het vrijwilligerswerk staat vandaag voor heel wat uitdagingen. Een toenemende overheidsbelangstelling leidt tot nieuwe regelgeving. Een groeiende vrijetijdsmarkt zorgt voor concurrentie. Het engagement van de vrijwilligers verandert: mensen kiezen zorgvuldig waaraan zij hun vrije tijd besteden. Maar ook bijvoorbeeld de digitalisering van de samenleving en de mogelijkheden van de burger om te participeren aan het beleid, vereisen dat vrijwilligers zich voortdurend blijven ontwikkelen.

Door deel te nemen aan de cursussen van de Vrijwilligersacademie vergroten vrijwilligers hun kennis of vaardigheden, wisselen zij ervaringen met elkaar uit en zoeken zij oplossingen voor de problemen in de eigen vereniging, vzw of actiegroep. Voor een overzicht van de activiteiten in het voorjaar van 2011 kan je terecht op www.vrijwilligersacademie.org.

**Vrijwilligersacademie
Oost-Vlaanderen**

Vormingplus

Provincie
Oost-Vlaanderen
Voor ieder van ons

“CULT-ECOLOGIE”?

Een ontmoeting met kunstenaar Bart Dhaluin omtrent milieu en cultuur leidde al snel tot een reeks vragen.

*Soms vertaalt actief burgerschap en zingeving zich immers in de combinatie van -
en engagement voor ‘duurzaamheid, ecologie en cultuur’.*

Beste Sociumi,

Ik vind het moeilijk om te antwoorden op jullie gestelde vragen. Wat te doen met begrippen zoals “culturele sector”? Welke cultuur bedoel je dan? Onze joods christelijke cultuur of de moslim cultuur? Of het zoveel mogelijk winst maken op korte termijn met mijn aandelen op de beurs ‘instant graai cultuur’? Met als gevolg de steeds maar toenemende commerciële eenheidsworst ‘mono-cultuur’? En dan de vraag wat de meerwaarde is van cultuur voor het milieu... Hoe we omgaan met onze aarde en de anderen, onze leefomgeving dus... Hoe verhouden culturen zich t.o.v. de natuur én waar situeer ik mezelf hierin als kunstenaar?

Ik stel vast dat de meeste culturen, die al duizenden jaren in harmonie leefden met hun omgeving, als eersten werden weggevaagd van deze aardbodem door de legalisering van de corporatieve bedrijfscultuur. De laatste 200 jaar maken we een waanzinnige stroomversnelling mee en tot op heden zijn we er in geslaagd een economisch systeem uit te bouwen dat gebaseerd is op pure roofoverval, slavernij en terreur. De geschiedenis leert ons steeds opnieuw, dat alle door de mens bedachte politieke, economische en religieuze systemen niet werken en zelfdestructief zijn op lange termijn. Wat deze culturen gemeen hebben is een wel bepaalde opvatting, opgeschreven, bestudeerd en

vastgelegd in onnoemelijk veel wetten en regels. Een geloof dat al het leven hier op aarde moet structureren en reguleren. Alles wat daar niet in past wordt dan als verwerpelijk en vijandig ervaren.

Nog een opvallende gelijkenis tussen al deze bedenksels is dat ze de natuur, als dusdanig, als ondergeschikt of slecht beschouwen en willen maar niet begrijpen dat ieder mens het hele universum in zichzelf draagt. Een paranoïde en schizofrene kijk op het leven als je het mij vraagt. Sinds eeuwen blijven al deze hersenspinnels elkaar hartstochtelijk bestrijden in hun gefragmenteerde werkelijkheid. Het opsplitsen van atomen en de menselijke geest is tot op heden op zijn minst explosief en rampzalig gebleken.

Vanuit de ruimte kunnen we nu van op afstand kijken naar die blauwe bol waar we allemaal samen op leven. In een baan om de aarde kunnen we beter zien dat al het leven hier onderling samenhangt in een uiterst complex, geraffineerd en tot nu toe evolutionair stabiel geheel. “Er bestaat dus wel degelijk een systeem dat duurzaam werkt en al een eeuwigheid functioneert, namelijk ons ecosysteem”. Vooral vandaag wordt de schade aan dit ecosysteem steeds zichtbaarder en pijnlijker voor onszelf en we schijnen nog steeds niet goed te begrijpen dat we onze ideeën en gedrag drastisch zullen moeten veranderen om ons overbelaste ecosysteem wat rust en zorg te gunnen.

De huidige globale suïcidale trend moeten we weten om te keren, door een cultuur te laten ontstaan met wortels diep verankerd in deze aarde, diep verankerd in

¹ the shockdoctrine”

<http://www.youtube.com/watch?v=sFGQN2-oS3Q>

© Andrius Krievins

de tuin van Bart

onzelf. Als we als mensheid écht willen blijven overleven, zullen wij al onze creatieve vermogens moeten aanwenden om door dit tijdsgewricht te geraken. Zonder al te veel brokken te maken tijdig veranderen van een, op fossiele brandstof gebaseerde - beurs genoteerde roofofbouw economie², naar evenwichtige, duurzame en steeds hernieuwbare ecologische systemen³.

In wezen is er helemaal niks mis met deze aarde. Alles zit zo ongelooflijk mooi en ingenieus in elkaar. Maar in deze tijden van verandering weten mensen niet goed meer wie ze eigenlijk zijn... Ze voelen zich machteloos en geloven en twijfelen voortdurend. Geloven maakt echter blind en twijfelen verlamt en zo gaat er veel kostbare tijd verloren.

Ik ben ervan overtuigd dat het aards paradijs hier en nu wordt gecreëerd en mogelijk gemaakt door iedereen die zich daarvan bewust is en daadwerkelijk kiest om deel uit te maken van de vele alternatieve vriendelijke oplossingen. Dit in tegenstelling om verkrampt te blijven vastzitten in een vijandige, angstige, conservatieve en cynische reflex

op die veranderingen zelf en zo onderdeel uit maken van de problemen die zich voortdurend zullen stellen.

Weet je, ik heb mezelf en de natuur veel beter leren kennen door in het midden van de stad, een betonnen binnenkoer terug te geven aan de natuur. Daarvan leerde

ik ondermeer dat monocultuur vele ziektes veroorzaakt en ook dat, hoe groter de biodiversiteit wordt, hoe gezonder en harmonieuzer het ecologische systeem werkt. Mijn tuin laat een steeds diverser wordende trend zien in de natuur. Een trend die begon met het ontstaan van de aarde 4;5 miljard jaar geleden, toen het niets is ontploft en ons

sterrenstelsel werd gevormd. Alles, dit hele universum met de mens inclusief, is opgebouwd uit datzelfde sterrenstof.

Wat ik doe als kunstenaar is mezelf en de wereld rondom mij helderder leren zien en begrijpen door ze te verbeelden. Het zijn reflecties, teruggebracht tot juiste verhoudingen in subtiele gelaagdigheden, transparant, diep zwart op helder wit. Het is oprecht in de spiegel durven kijken om er daarna doorheen te stappen.

“Als we als mensheid écht willen blijven overleven, zullen wij al onze creatieve vermogens moeten aanwenden om door dit tijdsgewricht te geraken.”

2 “unnatural selection”
<http://www.youtube.com/watch?v=NmxVYeuZDDo>

3 “here comes the sun”
http://www.youtube.com/view_play_list?p=FA50FBC214A6CE87

Vele groeten,
 Bart x

© Martin Himion, Socium vzw

Ine, 24 – Galerij Actieve Burgers 2007 / Administratie van een school

VRIJWILLIGERS MAKEN HET VERSCHIL!

2011 wordt Europees Jaar van het Vrijwilligerswerk

In Europa zijn meer dan 100 miljoen vrijwilligers actief.

Het werk van deze vrijwilligers is essentieel voor o.a. sociale inclusie, levenslang leren, jongerenwerk, actief ouder worden, integratie van migranten, het scheppen van werkgelegenheid, het dichten van de digitale kloof en burgerschap.

© Martin Himion, Sociumi vzw

Jan, 78 – Galerij Actieve Burgers 2007 / Mantelzorg

Veel mensen zijn niet vrijwillig actief omwille van tijdsdruk, negatief imago, beperkte economische middelen of gebrek aan bescherming. Ook staan we, in een snel veranderende samenleving, voor nieuwe vormen van vrijwilligerswerk. Employee volunteering¹, vrijwilligerswerk bij vergrijzing en vrijwilligerswerk als opstap naar werk vormen slechts enkele nieuwe uitdagingen. Verschillende ondersteuningsmaatregelen zijn vereist. Daarom is het noodzakelijk dat organisaties en overheden zich op verschillende niveaus inzetten voor de creatie van een ideale omgeving waarin vrijwilligerswerk kan groeien.

Om vrijwilligerswerk voor het voetlicht te brengen, werd 2011 uitgeroepen tot “Europees Jaar van het Vrijwilligerswerk ter bevordering van actief burgerschap”. Tijdens dit jaar wordt extra aandacht besteed aan de erkenning van vrijwilligerswerk, bewustmaking van de waarde en het belang van vrijwilligerswerk, het versterken van organisaties zodat de kwaliteit van activiteiten verhoogd kan worden en het scheppen van een ideale omgeving voor vrijwilligerswerk in de Europese Unie. In het Europees Jaar worden verschillende regio’s gestimuleerd hun eigen beleid te vergelijken met andere regio’s, waarbij genoemde deelthema’s centraal staan.

In Vlaanderen worden de activiteiten in het kader van het Europese themajaar gecoördineerd door het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk. Op Europees niveau is het “EYV 2011 Alliance Secretariat” operatief. Zij coördineren het werk van 28 Europese netwerken (o.a. het Europese

Rode Kruis, Vereniging van de Scouts en Gidsen, de Europese Niet-Gouvernementele Sportorganisatie, Europees Jeugdforum,...). In 2011 zullen deze leden, in 6 werkgroepen, werken rond de kwaliteit, erkenning, infrastructuur en waarden van vrijwilligerswerk. Eva Hambach, directeur van het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk en voorzitter van het European Volunteer Centre zit de werkgroep rond het wetenschappelijk kader voor.

Het themajaar werd alvast sterk ingezet. Als aftrap organiseerde het Vlaams-Europees verbindingsschap (vleva) op dinsdag 5 oktober, in samenwerking met het European Volunteer Centre, regio Veneto (Italië), regio Valencia (Spanje), regio Oslo (Noorwegen) en het European Network of Social Authorities de conferentie “Attracting Volunteers - Boosting social cohesion by volunteering”. Van vrijdag 3 tot zondag 12 december 2010 kon je in Brussel terecht voor activiteiten in de EYV roadshowtent met workshops, infostands, vrijwilligersbeleid, een chocoladentoonstelling, experts rond wetgeving, de gratis verzekering, een quiz,...European Volunteer Centre organiseerde in diezelfde week het symposium “Volunteering as a means of empowerment and social inclusion”. Ook de provinciale steunpunten leggen de basis voor een succesvol en goed gevuld vrijwilligersjaar.

Joke Hofmans,
vleva

Meer lezen:

<http://www.eyv2011.eu>: website van de EYV Alliantie

<http://www.eyv2011.be>: website van de 3 Belgische coördinatieorganen

<http://www.vleva.eu>: website van het Vlaams-Europees verbindingsschap

1 Zie Perspectief nr. 1/ jaargang 6: People, Profit, Planet
www.sociumi.be

EN WAT ALS ELKE JONGERE ZICH EEN JAAR VOLTIJDS KON ENGAGEREN VOOR ONZE SAMENLEVING?

Een vrijwillige burgerdienst voor alle jongeren in België:

dat is waar Platform Vrijwilligersjaar voor staat.

Wat houdt dit concreet in?

Jongeren die meedraaien in de organisatie van een duurzaam festival, animatie voorzien voor kinderen in een asielcentrum, een atleet met een handicap vergezellen naar de "Special Olympics", samen met bejaarden herinneringen ophalen in een rusthuis, gezinnen bewust maken van energiebesparing, meehelpen in het onderhoud van een natuurgebied,... Dit zijn maar een paar voorbeelden van missies die mogelijk zijn in een vrijwilligersjaar.

De organisatie daarvan kan zowel individueel als in groep en voor een of meerdere projecten, wel staat vast dat het een fulltime engagement is met een minimumduur van 6 maanden. Naast dit vrijwilligerswerk kan een vast deel van de tijd besteed worden aan vormingen (eerste hulp, advies in het opstellen van een CV, gebarentaal, excursies...) die interactie tussen vrijwilligers onderling stimuleert.

Waarom dit initiatief?

In de huidige maatschappelijke context van sociale uitsluiting, individualisering en vervreemding tussen jongeren uit verschillende sociale milieus, zou een vrijwillige burgerdienst een structuur kunnen bieden die iedereen samenbrengt. Samen kunnen ze zich inzetten voor eenzelfde missie.

Jongeren krijgen de kans zich persoonlijk te ontplooiën, sociale en professionele vaardigheden op te doen. Het biedt hen ruimte voor reflectie en kan verder engagement aanmoedigen. Versterking van het sociale weefsel en toenemend respect binnen onze maatschappij zijn slechts een paar denkbare positieve gevolgen.

Burgerdienst internationaal

Wereldwijd is de burgerdienst in opgang, met de Verenigde Staten als voortrekker. Daar zijn er 4 miljoen deelnemers per jaar, een aantal dat nog sterk blijft groeien dankzij de recente steun van president Obama. Ook in Europa zien we een stijgende trend: van slechts een enkele georganiseerde burgerdienst in 2000, kunnen nu alle jongeren in Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Italië, Zweden, Denemarken en Zwitserland een vrijwilligersjaar meemaken.

Van al deze Europese landen is de recente evolutie in Frankrijk het meest merkwaardig. Toen ze tijdens de hittegolf van 2003 te kampen kregen met een extreem hoog sterftecijfer onder alleenstaande bejaarden, groeide het besef dat de hulpdiensten handen tekort hadden. Om in de toekomst zulke catastrofe te kunnen vermijden, was een groter vrijwilligersbestand nodig. Meer en meer stemmen gingen op om een burgerdienst op te richten. In 2006, door de rellen in de Parijse buitenwijken, werd iedereen wakker. Ook president Chirac zette zijn schouders onder het project. Vandaag zijn er 10.000 jongeren die zich actief engageren voor de samenleving. Het door de overheid opgerichte agentschap - dat verantwoordelijk is voor de coördinatie - beoogt 75.000 deelnemers voor 2015; wat overeenkomt met 10% van de Franse jongeren.

De stand van zaken in België

België heeft duidelijk wat achterstand in te halen tegenover zijn buurlanden. Nu 2011 is uitgeroepen tot "Europees jaar van de Vrijwilliger", grijpt het Platform

Vrijwilligersjaar de kans om gedurende het hele jaar actief campagne voeren. Het startschot werd gegeven op 23 november met een conferentie door Martin Hirsch, de voorzitter van het Franse agentschap voor de burgerdienst.

In februari 2011 zal zelfs een pilootproject worden gestart, waarmee de praktische implicaties in de verf zullen worden gezet. Alle elementen van een vrijwilligersjaar zullen aan de realiteit worden getest: het gaat om engagement van vijf maanden, waarin 1/5 van de tijd besteed zal worden aan vormingen, en een minimumvergoeding van ongeveer 300€ per maand wordt voorzien. De afsluiting gebeurt met een plechtige ceremonie, waarbij diploma's zullen worden uitgereikt aan de eerste groep vrijwilligers.

Oproep tot dialoog

Voel je je aangesproken tot dit project? Ook enthousiast om je mening hierover kwijt te kunnen? In het kader van de toekomstige campagne zoekt Platform Vrijwilligersjaar dialoog met alle actoren in de samenleving, gaande van privé-sector, middenveld en politici, maar ook particulieren zijn welkom. De volgende thema's maken deel uit van de discussie:

- Een nieuw statuut voor de deelnemers?
- Is de oprichting van een overheidsagentschap aangewezen?
- Een minimumvergoeding?
- Concurrentie met de arbeidsmarkt: hoe te vermijden?
- Regionaal, nationaal of Europees?

Platform Vrijwilligersjaar

Een vrijwillige burgerdienst voor alle jongeren

Bij interesse of vragen kan je mailen naar stefan@vrijwilligersjaar.be.

Meer informatie is te vinden op www.vrijwilligersjaar.be

EXIT SOCIUMI

Het heeft niet mogen zijn! Na het doorlopen van de beroepsprocedure en de verwerping van ons uitvoerig gedocumenteerd bezwaarschrift, was het verdict van minister Joke Schauvliege op 22 december 2009 onverbiddelijk. Elke evaluatieronde levert winnaars en verliezers op. Ongetwijfeld geldt tegelijk de bevinding van Darwin dat enkel de best aangepaste organisaties overleven. Voor de administratie en de minister voldeed Sociumi daaraan niet. De lezer oordeelt best zelf.

Bruno Deneckere schreef 'het burgerschaplied' voor 'Galerij Actieve Burgers'

Gerda De Naer voert campagne tijdens de première van 'Galerij Actieve Burgers', Donkersteeg Gent, 2007

Uit de tekst van de beslissing van Mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur:

“De beslissing van de minister was gebaseerd op de eindbeoordeling van de voorbije werking van Sociumi als ‘beweging’. De visitatiecommissie had de indruk dat de vertaling van de missie van Sociumi naar de praktijk moeizaam verloopt. Sociumi werkt rond actief burgerschap, een moeilijk thema, wat ook blijkt uit het moeilijke bereik van het brede publiek, de pers en vrijwilligers. Nochtans produceert de organisatie uitstekende materialen. De personeelsleden hebben een grote deskundigheid opgebouwd over het thema, maar de ontsluiting van die deskundigheid blijft beperkt.

Sociumi hecht veel belang aan kwaliteitszorg en creëert alle randvoorwaarden om tot een goede werking te komen. Zo wil de organisatie grondig geïnformeerd zijn over haar thema, wil ze nadenken over de te gebruiken methodieken, heeft ze een vrijwilligersbeleidsplan en een communicatieplan opgesteld.... De visitatiecommissie stelt echter vast dat er veel aandacht naar de vorm en context gaat, waardoor de inhoud onderbelicht blijft.....”

“De algemene communicatie met het publiek moet beter. Sociumi moet zich ook bezinnen over de vertaling van haar thema naar concrete doelstellingen, momenteel wordt er gewerkt met acties zonder dat de achterliggende drijfveer volledig is uitgeklaard. De link met de missie en de doelstellingen is niet steeds duidelijk. Verder vragen de campagnes zeer veel tijd en energie, waardoor een aantal andere activiteiten in het gedrang komen”.

“Het lijkt dat de organisatie de voorbije jaren geworsteld heeft met haar erfenis als dienstenassociatie en lang in een dienstverlenende rol is blijven steken. Er wordt nog te veel op vraag gewerkt, de organisatie moet meer vertrekken vanuit de eigen visie en zelf initiatieven op poten zetten waarmee ze een ruim publiek enthousiasmeert. De commissie wil de geleverde inspanningen niet negeren, maar wijst er op dat het eindresultaat, een goed functionerende beweging, nog niet bereikt is. Sociumi is een goede organisatie, maar heeft de visitatiecommissie er niet van kunnen overtuigen dat ze zich op dit moment van een dienst heeft getransformeerd tot een goede beweging.”

“Ter conclusie blijkt dat uw organisatie in de voorbije periode er niet in slaagde de omslag te maken van een dienstverlenende organisatie naar een sociaal-culturele beweging die beantwoordt aan alle kenmerken en voorwaarden van het decreet. Het gaat daarbij om het niet of niet volledig tegemoetkomen aan de beoordelingsmomenten uit het decreet”.

Vanaf januari 2011 komt daarmee de subsidiëring integraal te vervallen. Ideeën hebben en talent in huis om ze uit te voeren, kunnen niet om de realiteit heen dat koken geld kost. De raad van bestuur zag geen extra mo-

gelijkheden om de werking vanaf 2011 autonoom verder te financieren. De jongste maanden waren dus gekenmerkt door een geleidelijke afvloei van het personeel. We zeggen echter blijvend dank aan Tineke, Isabelle en Gerda, die ons nu al hebben verlaten, en aan Claudine en Michèle die dat ook weldra doen.

We blijven jullie erkentelijk voor de enorme bijdrage die jullie in de afgelopen jaren hebben geleverd. Behalve jullie geloof in de missie van Sociumi, waarden we de energie en het talent bij het uitwerken van campagnes, in het ontwikkelen van onze aanpak en stijl van werken, bij het schrijven van teksten en respecteren van deadlines voor de publicaties en voor Perspectief. Met plezier denken we terug aan de vele brainstormsessies met de inbreng van de buitenwereld alsook de mindmapping-momenten in het team waarop iedereen het eigen ei kwijt kon om het te zien transformeren tot een gemeenschappelijk uitgedroogd en voldragen idee. Dank ook omdat jullie tot het laatst hebben gestreden om het ontmoedigende verdict te keren. Het ga jullie in andere functies en hopelijk bij betere werkomstandigheden goed.

De huidige besparingswoede is een periode van zwaar weer voor de hele sector. Toch geloven we dat de sociaal-culturele organisaties zich er zullen doorheen slaan. Onzekerheid over financiering van personeel en projecten is immers een constante. De uitdagingen voor verenigingen, instellingen en bewegingen worden precies door creatief leiderschap, door de lust om te experimenteren, te reorganiseren en samen te werken op alle niveaus met succes beantwoord. In de wereld van koele goed calculerende bedrijven en overheden zijn overigens de sociaal-culturele organisaties de onmisbare, warmbloedige en inhoudsgerichte schoonheidszoekers, en levert het proces van hun actie slechts zelden direct meetbare resultaten.

Postscriptum

Voor Sociumi eindigt dit jaar het verhaal als autonome beweging voor actief burgerschap. We zagen dat actief burgerschap zeker niet als een nieuwe heilsleer die het vrijwilligerswerk in de sociaal-culturele of welzijnssector diende te vervangen. Onze bijdrage was eerder aanvullend. We streefden naar verruiming van de soms beperkte visie op vrijwilligerswerk dat meestal enkel focust op bestaande organisaties. Actief burgerschap biedt een breder perspectief. Het gaat om onbetaald doen, ageren, helpen, meestal vanuit de complexiteit, noden en context van de eigen omgeving, op basis van het eigen aanvoelen of inzicht, maar steeds gericht op een publiek nut of doel. Precies die innerlijke overtuiging dat men zelf initiatief kan (moet) nemen of participeren aan de samenleving, geeft dat positieve, goede gevoel dat eigen is aan al wie het lef heeft om zelf de handen uit de mouwen te steken. Lef is vooral durf en de wil om zelf verantwoordelijk te zijn. Want wie teveel uitgaat van de eigen beperkingen, schuift nogal gemakkelijk de persoonlijk ervaren uitdaging, frustratie of onbehagen door naar anderen. De noodzaak om het aandeel van actieve burgers in de samenleving op peil te houden en verder op te drijven op welk terrein dan ook, blijft daarom levensgroot.

Sociumi als beweging beperkt zich met zijn resultaten wellicht tot een anekdote in de geschiedenis van

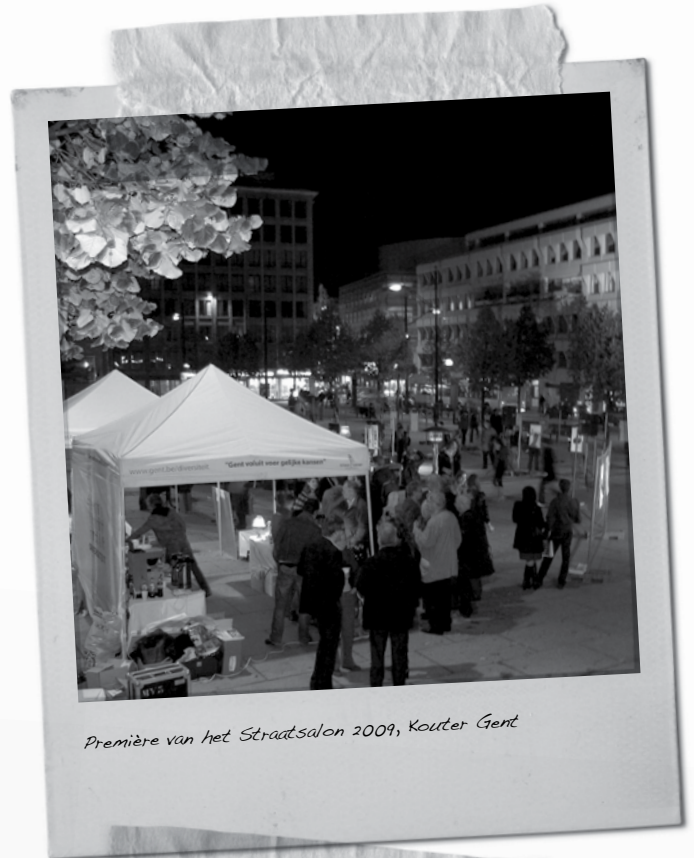

het sociaal-cultureel werk. Zelf blijven we positief over het bescheiden werk dat we samen hebben verricht. In de praktijk stellen grote plannen meestal erg teleur. Sociumi richtte zich bij voorrang op het primaire proces: mensen doen beseffen dat ze burger zijn van een gemeenschappelijke wereld en dat zij daarin zelf actief kunnen, mogen en zelfs moeten zijn. Onze accenten lagen op zelfontwikkeling en zelforganisatie van al wie zich bewust is dat men ook op eigen kracht, alleen of liefst samen met anderen, zich kan inzetten voor een noodzakelijk en gemeenschappelijk doel. Het is al doende dat mensen kennis en inzicht opdoen, de vaardigheden verwerven om zich vrij maar effectief te engageren en er tijd, geld en energie voor veil te hebben. Ik denk aan de woorden van Nelson Mandela: *"Sometimes it falls upon a generation to be great. You can be that generation ... Poverty is not natural, it is man-made ... it can be overcome."* Telkens opnieuw is die generatie nodig van mensen die betrokken zijn op de samenleving om armoede te bannen in al zijn vormen: materieel, geestelijk maar evenzeer emotioneel. We hopen dat andere organisaties het werk van Sociumi overnemen: om mensen in beweging te brengen, ze uit te dagen samen te werken, ze te confronteren met wat om hen leeft en wat hun inzet behoeft. Doe hen niet alleen dromen over wat ze zelf kunnen doen ten voordele van de samenleving; geef hen evenzeer vertrouwen in eigen inzicht, talent en werkkracht. Het eindresultaat is die

onzichtbare veelkleurige band, die zich slingert rond en tussen mensen die door hun actie weten dat ze elkaars onmisbare en evenwaardige partners zijn voor een betere wereld.

Leo Ponteur

Senior medewerker Sociumi vzw

Première van het Straatsalon 2009, Kouter Gent

Sociumi team: Tineke Gordyn, Gerda De Nier, Claudine De Pauw, Leo Ponteur, Isabelle De Vis

Luk De Vos, voorzitter met Jan Van Beneden, secretaris

Michèle Weiss, medewerker met Walter De La Ruelle, penningmeester Sociumi

Première van het Straatsalon 2009, Kouter Gent

Tineke Gordijn, medewerker en Champa Vermoesen, vrijwilliger

Optreden 'TRAM' tijdens de premiere van het Straatsalon, Kouter Gent 2009

Leo Ponteur, senior medewerker Sociumi met zijn echtgenote

Elke Denys, visiemoment 2008

Liv Colonne, Galerij Actieve Burgers, Gent 2007

Lisa Braem, visiemoment 2008

HOE ZOU HET ZOU HET NOG ZIJN MET...?

Sociumi kon in het verleden steeds rekenen op actieve burgers die vrijwillig en met veel enthousiasme meedraaiden tijdens campagnedagen of allerhande activiteiten. Sociumi's tijdschrift 'Perspectief' werd gedurende de laatste vijf jaar tevens en volledig gedragen door vrijwillige bijdragen in de vorm van artikels, eindredactie, leuke weetjes, interviews, enzovoort. Bij onze oproep 'Hoe zou het nog zijn met...?' reageerde alvast één super actieve burger..een hartverwarmende getuigenis door Lucie Evers.

Hoe zou het nog zijn met...? de boeiende mensen die ik mocht ontmoeten in het kader van de campagne 'Galerij Actieve Burgers'(2007/Sociumi). Worden ze nog steeds gedreven door goed gevoel? Zijn ze nog actief? Of genieten ze ondertussen van ontmoetingen en zorg via weer andere vrijwilligers?

De nood aan een warme samenleving is nog nooit zo groot geweest! En de middelen om dit te organiseren worden alleen maar schaarser. Een steeds meer terugtrekkende overheid vraagt aan de burgers om zelf de handen uit de mouwen te steken, zelf verantwoordelijkheid op te nemen en zelf te organiseren. En dat moet vanaf nu ook kunnen zonder (of met veel minder) begeleiding en stimulansen, is de redenering. Maar dat veronderstelt dan weer een goed ontwikkeld en actief burgerschap bij heel wat individuen.

Hoe is het gesteld met mijn burgerschap? Zal ik mijn (schaarse) vrije tijd niet langer investeren in het vormen van gemeenschap met mijn burens, vrienden, gelijkgezinden én andersdenkenden? Zal ik meer bezig zijn met mijn eigen (over)leven, mijn al dan niet vermeend eigenbelang? Welke keuzes heb ik gemaakt?

Het is duidelijk dat we ons bewegen in een wereld die voortdurend verandert, versnelt, complex is en veel vaardigheden vergt van elk individu. Deze eeuw is ingezet met een groot economisch, sociaal en cultureel optimisme, maar een decennium later is het duidelijk dat de oude mythes niet meer werken. Het blinde geloof in het groei denken, in het technologisch optimisme en in het oneindig aanpassingsvermogen van de mens tot 'steeds meer mens' heeft gefaald. Het verlangen naar een nieuw geloof, nieuwe zekerheden, nieuwe verzekeringen tegen risico's en nieuwe definities van 'goed en kwaad' is groot. In die context voel ik, en ik denk menig actieve burger, dat keuzen maken moeilijker is geworden. De mentale keuze tussen 'vechten of vluchten' is voor mij bijna tastbaar geworden, naarmate de uitdagingen grootser en steeds ingewikkelder zijn.

"Ik ga in ieder geval niet vluchten", heb ik plechtig voorgenomen. Ik blijf lid van verenigingen zoals EVA (www.vegetarisme.be) of VELT (www.velt.be). Ik blijf storten voor Trias (www.triasngo.be) of voor 11.11.11. Ik doe af en toe aan autodelen (www.degage.be of www.cambio.be) en ik zal nog lang mijn groenten en kaas rechtstreeks van de bio-boeren kopen via het voedselteam in de wijk (www.voedselteams.be). Ik probeer stropjes te verdienen en uit te geven

via Lets Gent, een lokaal ruilsysteem (www.letsgent.be). Ik blijf Sjamma, het Gents Wereld Mode Huis, (www.sjamma.be) begeleiden via een win-win overeenkomst (www.winwingent.be). En ik voel mij warm onthaald binnen de transitiebeweging in Gent (www.gent.transitie.be). Soms is er gewoonweg een aperitief bij de burens of elkaar ontmoeten in de stamkroeg. Ik besef dat ik deel uit maak van een warme wijk, een warm stukje van de samenleving. En dat ik niet alleen een bijdrage lever tot die warme samenleving, maar vooral het geluk heb mij in die warmte te bewegen.

En daarom wil ik oog hebben voor mensen die – soms letterlijk- in de kou staan. En die de warmte in zichzelf niet meer kunnen vinden. Daarom wil ik mijn warmte delen, met het doel mensen te ontdooien. Mensen te verleiden tot het verbinden van zichzelf, eerst met zichzelf, dan met anderen. Om een context te scheppen waarin men waardigheid, waardering en warmte ervaart zonder dat het uitgelegd moet worden. Waarna ze zelf ook een bron van warmte kunnen zijn in hun wijk.

Is dat niet de opdracht die het werkveld zich stelt? Dit is minstens een voorbeeld van een typische doelstelling van het georganiseerde middenveld. Ik nodig iedere welzijn- of sociaal-culturele werker en iedere zorgverstrekker uit om zich af te vragen waar ze de 'connectie' gemist hebben met net die mensen die het meest de kou voelen en het meest koud zijn geworden? Want onder andere dat deel van de bevolking heeft, via het electorale, zijn eigen emancipatiemogelijkheden (organisaties en activiteiten) bijna afgeschapt. Moeten we niet de hand in eigen boezem steken en terug de straat opgaan, weg van de mails, de projectvoorstellen en het behoud van de eigen stoel? Zoals Sociumi die tijdens de twee campagnes 'galerij actieve burgers' en 'het straatsalon' niet langer afstandelijk communiceerde met louter publicaties en affiches maar de straat optrok om te communiceren door in te grijpen in de publieke ruimte. Door mensen te ontdooien, te verwarmen, te bekrachtigen, te verwelkomen en de ontmoeting mogelijk te maken op de plaatsen met de minste drempels, namelijk de pleinen, de straten, de publieke ruimte.

Hoe kunnen we met zijn allen aan actief burgerschap werken, ook nadat Sociumi er niet meer is? En hoe kunnen we een draagvlak creëren voor die organisaties en activiteiten die meer mensen ontdooien, zodat ze straks wel twee keer nadenken vooraleer te stemmen voor diegenen die het samenleven nog meer tot een geïndividualiseerd risico hebben gemaakt. Hoe vertellen we aan mensen 'wat er voor hen aan meerwaarde en oplossingen' zit in een goed uitgebouwd, goed georganiseerd en goed gemanaged, divers en daadkrachtig middenveld? Wie het antwoord wil zoeken, kan bij mij terecht. Ik zal mij al mijn krachten en machten inzetten om ook deze crisis in kansen om te zetten.

Lucie Evers

LUDI educatieve winkel
www.educatievewinkel.be

“ACTIEVE BURGERS ZIJN HET CEMENT VAN DE SAMENLEVING”

Als sociaal-culturele beweging stimuleert Sociumi actief burgerschap in het algemeen en vrijwilligerswerk in het bijzonder. Iedereen kan een actieve burger worden, dat wil Sociumi duidelijk maken. Dat doen we ondermeer door het werk van vrijwilligers zichtbaar te maken, en te tonen dat het niet alleen nuttig maar ook plezierig is om actief te worden in de samenleving. Vandaar dit boekje, waarvoor Sociumi samenwerkte met de Koninklijke Fotokring Lux Nova. Aan de fotografen werd gevraagd ‘vrijwilligers in actie’ in beeld te brengen.

In dit boekje vindt u mooie voorbeelden van mensen die zich inzetten voor anderen. Zomaar, omdat ze daar zin in hebben en het zinvol vinden. Of het nu gaat over zieken bezoeken, oude treinen restaureren, een buurthappening organiseren of medeburgers helpen te composteren: wij worden er met z’n allen beter van.

Vrijwilligers in actie

Wie geïnteresseerd is kan dit boekje – aan de democratisch prijs van € 2 (exclusief verzendingskosten) - bestellen door een mailtje te sturen naar info@sociumi en te storten op rek. 290 – 0185807 – 73 met vermelding: Vrijwilligers in actie of stuur een mailtje naar vanderstraeten.fr@telenet.be.

Sociumi vzw,
bewegen tot actief burgerschap.
Vrijdagmarkt 24-25, 9000 Gent
www.sociumi.be

Lux Nova
Vrijdagmarkt 24
9000 Gent
www.luxnova.be